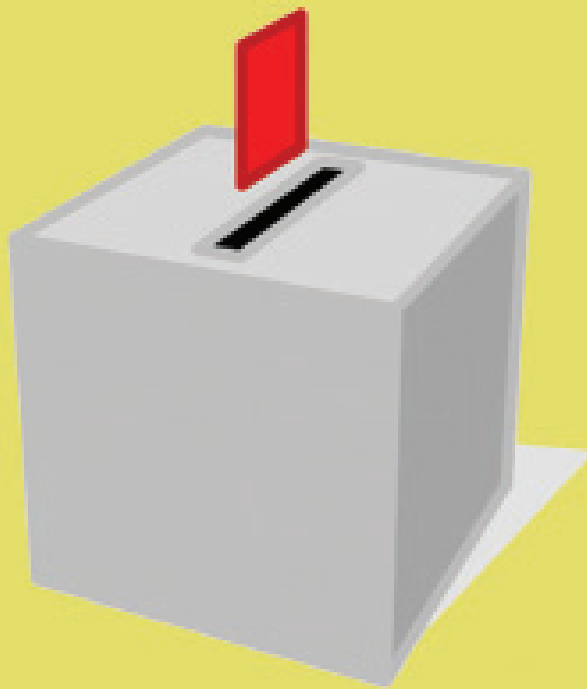

Lokalpolitikk

- * Kommunal vs. privat tenestedrift
- * Jordvern
- * Framtidas helsevesen

Våre kondolanser

Redaksjonen i Sosialistisk framtid vil uttrykke vår medfølelse med alle som mistet kjente og kjære under angrepene mot Regjeringskvartalet og mot AUFs sommerleir på Utøya den 22. juli i år.

Det har i skrivende stund passert nesten en måned siden de uhyrlige handlingene. Vi tillater oss derfor å gjøre kjent noen refleksjoner om det som har hendt.

Media har lenge har fokusert på en mulig trussel fra ytterliggående muslimske miljøer. Men de få tilfellene av dødbringende politisk vold og terrorisme i Norge siden 2. verdenskrig har det vært personer eller grupperinger med rasistiske og høyreekstreme holdninger som står bak. På 70-tallet sprengte de bomber mot venstreorienterte bokhandlere og under en første mai-markering. På 80-tallet ble to nynazister henrettet av sine egne. Angrep «utenfra» har vi for det meste vært skånet for. Den eneste fremmede stat som har gjennomført et attentat på norsk jord, er Israel, med sine bånd til kristenkonervative miljøer. De drepte ved en feil en uskyldig mann på Lillehammer i 1973.

Gjerningsmannen bak de uhyrlige angrepene i sommer tilhørte det ytre høyre og betegnet seg som kristen konservativ. Det er likevel galt å tillegge tilhenger av en eller flere idéretninger kollektiv skyld for noe én person har gjort på eget initiativ.

Begynner vi å legge skylden på hverandre og utpeke syndebukker, får dessuten gjerningsmannen det som han vil. Han sår splid og hat i samfunnet og bidrar slik til å bekjempe demokratiske rettigheter som liberale og progressive individer og bevegelser har arbeidet for i århundrer. I denne sammenheng er det grunn til å berømme statsminister Jens

Stoltenberg for en tydelig holdning fra første stund. Som lesere av dette magasinet vil være kjent med, har vi hatt og vil fortsette å ha et kritisk blikk på regjeringens arbeid, ikke minst utenrikspolitikken. Stoltenberg har vært tydelig på at vi ikke må la terroristen sette dagsorden for oss. I stedet for å bruke angrepet som et påskudd for repressive tiltak, noe som har skjedd i mange andre land, var han tydelig i at vi må arbeide for å bevare og styrke demokratiet.

Uavhengig av om Politiets håndtering av den ekstraordinære situasjonen som oppstod den 22. juli var forsvarlig eller ikke, noe tiden antakelig vil vise, vil vi berømme institusjonen for å ha nektet å la seg rive med av enkelte mediers forsøk på å legge skylden for hendelsene på ytterliggående islamister umiddelbart etter at disse fant sted.

Det er av stor betydning at vi står sammen i forsvaret av den demokratiske kultur og de rettsstatlige prinsipper som har blitt utviklet i samfunnet vårt – særlig takket være lang innsats fra liberale og progressive krefter. Disse vil også være til hjelp i arbeidet med å bygge et nytt samfunn hvor folkeflertallet og ikke private interesser styrer samfunnsutviklingen.

Umiddelbart trengs en folkebevegelse som arbeider for å forhindre voldsbruk i alle dets former.

Redaksjonen.

INNHold

Ny norsk næringspolitikk	av Alf Holmelid	s. 4
Et politisk angrep - politiske svar	av Torgeir Salih Holgersen	s. 6
Jordvern - en vintersak i høstens valg	av Amund Kind	s. 8
Er framtida privat?	av Helene Bank	s. 10
Helsepolitikk - hva må gjøres?	av Unni Hagen	s. 14
Bryr vi oss om de rusavhengige?	av Ola Kristian Johansen	s. 18
Nanoteknologi - problemer og perspektiver	av Ørnulf Godager	s. 20
Femårsplanen i Kina	av Egil Berg	s. 23
Den amerikanske borgerkrigen	av Hans I. Kleven	s. 24
Den nye imperialismen i Afrika	av Andile Lungisa	s. 27
Mesteren og Margarita	av Per Lind	s. 30
Den tyske 1918-revolusjonen	av Gabriel Kuhn	s. 32
Debatt		s. 35

SOSIALISTISK framtid

Sosialistisk framtid,
Boks 131, N-5804 Bergen.
sosialistiskframtid@bevegelsen.no

ISSN: 1503-6537

Utgiver: Bevegelsen for Sosialisme, Marxistisk forum og Forlaget Marxist A/S.

Redaktør: Aslak Storaker.

Redaksjon: Marcos Amano, Even Sandvik Underlid, Aslak Storaker.

Layout: Aslak Storaker.

Forside: Even Sandvik Underlid

Redaksjonen avsluttet: 21. mars 2011.

Signerte artikler står for forfatters regning og representerer ikke nødvendigvis utgiverorganisasjonenes synspunkter.

Opplag: 700
Trykk: A2G Grafisk AS.

Utgis med støtte fra

NORSK KULTURRÅD
Arts Council Norway

USA væpnar flest diktatur i Afrika

I januar viste eit oversyn laga av avisa Financial Times at Kina dei to siste åra har lånt ut meir pengar til utviklingsland enn Verdsbanken. Handelen mellom Kina og Afrika har auka dramatisk dei ti siste åra, og i 2009 vart Kina den største handelspartnaren til Afrika. Inndra de Soysa og Paul Midford frå NTNU har følgd Kina og USA sin eksport av våpen til afrikanske diktatur frå 1989 til 2006, med bruk av tal frå Stockholm Institute for Peace Research. Dei har dokumentert at USA væpnar langt fleire afrikanske diktatorar enn Kina. Tala viser også at amerikanarane føretrekker diktatur som Ekvatorial-Guinea og Djibouti, medan kinesarane føretrekker demokratiske regime som Zambia og Namibia.

Forskning.no

Studentopprør i Chile

Omfattande demonstrasjonar leidd av elevar og studentar har skaka Chile dei siste månadene. Nokre av krava frå Føderasjonen av studentar i Chile (CONFECH) er lik tilgang til universitetssystemet uavhengig av sosial bakgrunn og eventuelle fysiske handicap, auka offentlege løyvingar til universiteta, betre tilgang til subsidiert mat ved slike institusjonar og demokratisering av utdanningssystemet med garantiar for studentdeltaking og yringsfridom. Ein del av studentane har også fremja radikale krav om gjennasjonalisering av landet sine viktige koparressursar for å finansiere utdanningsreformer og dessutan ei ny grunnlov. Som ledd i opprøret har 600 av landet sine vidaregåande skular blitt okkuperte, og chilendarane har vore vitne til nokre av dei største demonstrasjonstoga sidan diktaturet sitt fall. I juli 2011 uttalte 62 prosent at dei er misnøgde med måten Chile sin president Sebastian Piñera styrer landet.

SF

Somalia: Eitt barn dør av svalt kvart sjette sekund

Aust-Afrika sin verste tørke dei siste seksti åra har skapt akutt hungersnaud i Somalia. I skrivande stund har sannsynlegvis fleire titusen somaliarar døydd. 3,7 millionar menneske lever i fare for å svelte i hel. Etter at det braut ut borgarkrig i landet i 1991 har ein i praksis ikkje hatt fungerande sentralregjering i landet. For nokre år sidan tok ei islamistisk rørsle kontroll over delar av landet, heilt til USA med hjelp av Etiopia intervenerte for å øydeleggje rørsle. Ei meir ytterleggåande grein av den islamistiske rørsle med band til Al-Qaeda har fått fotfeste i Sør-Somalia etter krigen. I tillegg til politiske og militære konflikthar har Somalia blitt hardt ramma av klimaendringane. Sidan 2000 har store tørkeperiodar ramma Somalia om lag anna kvart år.

The Guardian

Venezuela: Vil tømme overfylte fengsel

Eit fangeopprør som involverte 3.500 fangar og førte til 22 døde, har resultert i at ein alt vanskeleg debatt om kriminalpolitikk spissar seg til i Venezuela. Hugo Chávez si regjering har så langt ikkje makta å stoppe ei kriminalitets- og valdsbølge som starta på 1990-talet, og som hovudsakleg har auka i omfang også etter at Chávez vart vald i 1999. Styresmaktene svarer med å vise til at ein vil føre ein kamp mot kriminaliteten sine årsaker. Viktige tiltak er kamp mot fattigdom, utdanningsprogram og menneskerettskurs for politiet. Styresmaktene tek no til orde for å slippe fri 20 000 av nærmare 50 000 fangar i landet. I følgje den ansvarlege ministeren, Iris Varela, fortener ikkje dei 20 000 å vere i fengsel og dei utgjør ikkje noko trugsmål mot samfunnet.

SF

Humala oppfyller kampanjelovnader

Peru sin nye president Ollanta Humala gav under innsetinga av han 28. juli ei rekke klare signal om korleis han tenkjer å fordele rikdommen i landet. Regjeringa hans vil innføre eit offentleg program for barnepass som inkluderer fleire måltid for dagen i 800 område med ekstrem fattigdom. Regjeringa vil innføre ein minstepensjon som tilsvarer om lag 500 NOK i månaden for eldre utan andre inntekter. Ei alt eksisterande sosialstønadssystem vert utvida. Minsteløna vert auka med 36 prosent til eit beløp svarande til 1500 NOK. I tillegg vil ein tilby fleire stipend til fattig ungdom ved offentlege og private universitet. Det vert forventa at nokre av kampanjelovnadene skal finansierast ved hjelp av ein ekstraskatt for utanlandske selskap som utvinner naturgass i landet. Då Humala inntok presidentembetet i juli arva han eit samfunn som under den nyliberalistiske presidenten Alan Garcia har opplevd monaleg økonomisk vekst, men der det råder stor misnøye med fordelinga av rikdommen og med over to hundre sosiale konflikthar.

SF

Sosiale opprør i Israel

Fleire hundre tusen menneskje demonstrerte mot dei høge levnadskostnadene i Israel i byrjinga i august. Berre i Tel Aviv vart det talt om lag ein kvart million demonstrantar. Demonstrasjonane retta seg mellom anna mot dei høge bustadprisane. Det blei ropa slagord som "folket vil ha sosial rettferd" og "folket mot regjeringa", og på eit av bannera sto det skreiveT "Dette er Egypt". Itzik Shmuli, som leier den nasjonale studentorganisasjonen, seier at det aldri før har vore så store demonstrasjonar for sosial rettferd i Israel nokon gong.

NRK

Ny norsk

- det er på tide at vi får ein ny nærings-

Av **ALF HOLMELID**, NÆRINGSPOLITISK TALSMANN I SV

Den næringspolitiske debatten her i landet er smalspora og tradisjonell. Høgre og FrP klagar på skattane, NHO klagar på velferdsordningane og Arbeidarpartiet satsar på olja. Dette er velkjente tonar som seier lite om korleis Noreg skal sikre verdiskaping og sysselsetjing når oljeaktiviteten går ned og den internasjonale konkurransen hardnar til. Det er på tide at vi får ein ny næringspolitisk strategi som peikar utover oljealderen. Viktige element i ein slik strategi er kompetanse, innovasjon, eigarskap, miljø og velferd.

Kompetanse på alle nivå

Kompetanse og evne til sjølvstendig arbeid på alle nivå i organisasjonen er eit viktig trekk ved norsk arbeidsliv. Dette er eit konkurransefortrinn som det er viktig å ta vare på. Kvaliteten på yrkesfagleg opplæring blir ofte tatt opp når eg er omkring på bedrifter. Meir praktisk retta undervisning, meir praksis tidleg i studiet og betre lærlingordningar er sentrale tiltak for å styrke utdanninga av fagarbeidarar til næringslivet og til offentleg sektor. Mange av dei sterke teknologimiljøa vi har her i landet, er karakterisert ved at dei har både fagarbeidarar og fagfolk med høgare utdanning.

Gode nettverk mellom universitet/høgskolar og arbeidslivet har mange positive effektar. Eit slikt samarbeid må bygge på gjensidig respekt og ikkje komme i konflikt med akademisk fridom. Med det som utgangspunkt kan samarbeidet bidra til relevans i undervisning og forskning, samtidig som forskingsresultat blir tatt raskare i bruk. Det er ein fordel om slike nettverk omfattar både store og små bedrifter i tillegg til akademiske institusjonar. Det skaper eit miljø som fremmar kompetanseoverføringa til mindre bedrifter.

Utvida innovasjonsomgrep

Eit utvida innovasjonsomgrep er eit viktig element i ein framtidsretta næringsstrategi. Entreprenørskap er viktig, og det må stimulerast gjennom entreprenørskap i skolen og ved å ha gode ordningar for rådgiving. Men entreprenørskap er berre ein del av den innovasjonen vi treng. Ein stor del av innovasjonen skjer i etablerte bedrifter. I motsetning til kva mange trur, så er innovasjonen størst i dei store bedriftene ifølgje Statistisk sentralbyrå.

Vi må også fokusere på innovasjon i offentleg sektor. Vi har gode eksempel på at ein innovativ offentleg sektor i samarbeid med private bedrifter har skapt spennande produkt for verdsmarknaden. Eit eksempel på dette er trådløs hjarteovervaking. Med den utviklinga vi no ser innafor helse og omsorg, er det eit stort potensiale for slik produktutvikling.

Eigarskap og risikokapital

Statleg eigarskap i viktige naturressursar er eit viktig element i den norske samfunnsmodellen. Gjennom statleg eigarskap i oljesektoren har vi utvikle ein livskraftig leverandørindustri som er svært konkurransedyktig på den internasjonale marknaden. Men det statlege eigarskapet må også sjå framover. Statoil som er bygd opp på norsk grunnrente, må ta ansvar for at kompetanse og ressursar blir brukt til å bygge varige arbeidsplassar i fornybar energi.

Statkraft som disponerer norske vasskraftressursar, fekk i vinter tilført ny statleg eigenkapital som gjer selskapet i stand til å investere 80 milliardar kroner i framtidsretta fornybar energi.

Det er også behov for risikokapital til gründerbedrifter. Fleire av dei kompetansetunge bransjane som det kan

vere aktuelt å satse på her i landet, er svært kapitalkrevjande. Eksempel på det er energi, materialteknologi og bioteknologi. Derfor er det viktig å vidareutvikle og styrke dei statlege ordningane for tidlegkapital slik det er lagt opp til i regjeringserklæringa Soria Moria 2.

Miljø som samfunnsansvar og marknad

Miljø har etter kvart blitt ein viktig del av all næringsverksemd, og seriøse næringsaktørar legg vekt på miljømessig berekraft som del av sitt samfunnsansvar. Eg jobba i prosessindustrien då det kom mange nye miljøkrav på åttitalet. Arbeidet med å innfri desse krava førde ofte til meir effektive prosessar og betre produktkvalitet. Det har medført at vi i dag har ein høgteknologisk og konkurransedyktig industri her i landet.

Miljø er også ein veksande marknad. Det finst ulika vurderingar av kor stor denne marknaden vil bli, og kor raskt den vil utvikle seg. Men vi ser at stadig fleire bedrifter satsar. Eit aktuelt område er offshore vind med botnfaste og flytande vindmøller. Her er dei internasjonale aktørane i ferd med å posisjonere seg. Norsk industri har den rette kompetansen. Men det er så gode tider i oljenæringa at mange vel å satse der framfor å posisjonere seg i nye og meir langsiktige marknader. Derfor må det setjast inn tiltak for å nå målet i regjeringserklæringa om at grøne arbeidsplassar innafor energiproduksjon og miljøteknologi skal bli ei ny vekstnæring i Noreg. Regjeringa har no etablert eit program for støtte til utvikling av miljøteknologi på 300 millionar kroner per år, og det er etablert eit programstyre som skal utvikle denne satsinga vidare.

Velferdsspringbrettet

NHO og høgrepartia har ein tendens til å sjå på velferdsstaten som ein klamp om

næringspolitikk

politisk strategi som peikar utover oljealderen

foten på næringslivet. Det er å snu saka fullstendig på hovudet. Nettopp den norske samfunnsmodellen med ein sterk velferdsstat har lagt grunnlaget for det omstillingsdyktige og innovative næringslivet vi har her i landet.

Tryggleik frigir tid og energi til å satse i næringsliv og arbeidsliv, og velferdstilbod legg grunnlaget for høg yrkesdeltaking. I sommar var eg på ein konferanse om gründerskap saman med fjorårets kvinnelege gründer, Elisabet Norderup Michelson. Ho sa blant anna at barnehageplass var ein av dei viktigaste suksessfaktorane for hennar gründerskap.

Det er ikkje berre skattelovnadene som truar dagens velferdsmodell. Den sosiale dumpinga som har eksplodert i det siste, er ein ny trussel mot velferdssamfunnet og den norske modellen. Sosial dumping er også eit angrep på den breie kompetansen og dei ordna arbeidsforholda som har skapt dagens konkurranseevne.

Meir offensivt statleg eigarskap

Den nye stortingsmeldinga om statleg eigarskap legg grunnlaget for eit meir aktivt og framtidretta eigarskap med vekt på miljø, samfunnsansvar og innovasjon.

Skal vi tru riksrevisjonen, så ligg ikkje stortingsmeldinga om statleg eigarskap på nattbordet til styremedlemmane i selskap der staten er eigar. Det går tydeleg fram av lista over selskap som har neglisjert kravet om moderasjon i leiarlønningar. Mange aktørar ønskjer at staten skal vere meir tilbakelemt enn andre eigarar, og det ser ut som slike

oppfatningar også er å finne blant mange styrerepresentantar. Men dette er eit syn som er stikk i strid med det ein samrøystes kontrollkomité i Stortinget har uttalt. Med den nye stortingsmeldinga som blei lagt fram 1. april, legg regjeringa opp til eit meir aktivt statleg eigarskap. Den førre eigarskapsmeldinga hadde også mange føringar for bedrifter der staten er eigar, men dei blei ikkje alltid tatt like alvorleg av styra. Den nye meldinga legg eit tydelegare ansvar på styrerepresentantane. Men det viktigaste er kanskje at selskapa no blir pålagt å rapportere på viktige indikatorar når det gjeld miljø og samfunnsansvar. Kombinert med næringsministeren sin uttalte vilje til å skifte ut styrerepresentantar som ikkje følgjer opp forventningane frå eigaren, kan dette gi oss det aktive eigarskapet som fagrørsla og SV har etterlyst.

Eit framtidretta eigarskap må ha sterkt fokus på klima, miljø og samfunnsansvar. Den nye eigarskapsmeldinga krev at selskap der staten er eigar skal vere leiande i sin bransje på lågutslepp og på klimareduserande teknologi. Det vil bli krevjande for styrerepresentantane å følgje opp dette. Men ei slik offensiv satsing er heilt nødvendig dersom selskapa skal overleve og bidra til ei berekraftig samfunnsutvikling. Eit styre og eit leiarskap som ikkje er i stand til å ta denne utfordringa, gjer ikkje jobben sin.

Den nye stortingsmeldinga har eit sterkt fokus på det samfunnsansvaret internasjonale selskap står overfor. Det blir stilt store forventningar til selskap der staten er eigar når det gjeld arbeidstakarrettar og menneskerettar. Dei skal legge FNs Global Compact og ILOs kjernekonvensjonar til grunn for arbeidet. Det blir også forventa at selskapa skal vere førande

når det gjeld openheit om pengestraumar og skatt, noko som er viktig for at utviklingsland skal få sin rettmessige del av naturressursar og verdiskaping. I arbeidet i Stortinget blei punktet om openheit om pengestraumar og såkalla land-for-land-rapportering forsterka.

Eit aktivt og framtidretta eigarskap, kan ikkje berre fokusere på etablerte bransjar og etablerte bedrifter. Mangel på risikovillig kapital hemmar utviklinga av eit framtidretta næringsliv i Noreg. SV kravde på sitt landsmøte i 2011 eit heilskapleg verkemiddelapparat frå inkubator, via såkornkapital til venturekapital og langsiktig eigarskap. Den nye stortingsmeldinga om statleg eigarskap følgjer opp dette ved å satse på såkornkapital, styrking av investeringsselskapet Investinor og statleg direkte eigarskap.

Men denne meldinga har regjeringa lagt grunnlaget for eit meir aktivt og framtidretta statleg eigarskap. Men det må følgjast opp gjennom aktiv styredialog og val av styrerepresentantar som er opptatt av å realisere intensjonane til eigaren.

Prioriterte område

Ein ny næringsstrategi bør bygge på dei grunnpilarane som er omtalt her. På toppen av desse prinsippa kan vi utvikle strategiar for spesifikke område og bransjar der vi har spesielle føresetnader basert på naturgitte forhold eller etablert kompetanse. Med minn bakgrunn frå metall- og materialindustrien har eg erfart at det tar tid å utvikle ny kunnskap, ny teknologi og nye marknader. Det er inga tid å miste dersom vi skal unngå ei avindustrialisering av Noreg når oljealderen tar slutt.

En politisk handling - politiske svar

AV TORGEIR SALIH HOLGERSEN

Det synes ikke å være noen tvil om at verdenshistoriens største målretta barne- og ungdomsmassemorder hadde en politisk-ideologisk målsetting med ugjerninga si. Vår plikt som samfunnsborgere består da i å prøve å forstå hva det var han søkte å oppnå, for deretter målbevisst og systematisk arbeide for at INGEN av disse målene på noen måte skal få mulighet til å bli realisert. DET er så langt jeg kan se den beste måten å hedre ofrene på.

I følge videoen han la ut på nettet, såvel som meningene han har gitt uttrykk for på Document.no, består verdensbildet hans av følgende hovedelementer:

Islamofobisk konspirasjonsteori

Behring Breivik er tydelig preget av "Eurabia-litteraturen" - forestillinga om at det foregår en systematisk kampanje for å gjøre Europa muslimsk gjennom innvandring og barnefødsler. Behring-Breivik ser seg selv i korsfarerrustning - som en som viderefører korsfarertidas kamp for å rense Vesten - og Palestina - for muslimer.

I denne sammenhengen er han klar på IKKE å definere seg som nazist ettersom nazismen var anti-jødisk. Behring Breivik går derimot helt entydig inn i bildet som tegner seg av det nye europeiske ekstremhøyre hvor jødehatet helt og fullstendig er erstatta av muslimhat. Det nye europeiske ekstremhøyre definerer seg som "kulturelt kristent", men uavhengig av personlig tro. Samtidig eksisterer det en klar og direkte allianse til de mest ekstreme jødiske sionistene og entydig støtte til staten Israel, inkludert statens folkerettsstridige anneksjonspolitik på Vestbredden og i Øst-Jerusalem. Formen og uttrykksmåten, inkludert muslimkarikaturene, på dette muslimhatet er imidlertid nesten identisk med formen og uttrykksmåten, inkludert jødekarikaturene, til nazistisk jødehat.

Antimarxisme

Behring Breivik gjør det klart at selv om den langsiktige hovedmålsettinga er et monokulturelt, og spesifikt muslimfritt, Vesten, er den strategiske og taktiske hovedfienden marxismen. På dette feltet avviker Behring Breivik og hans meningsfeller ikke på noen måte fra den forestillingsverdenen som prega blant andre Adolf Hitler og Vidkun Quisling i mellomkrigstida. Før det er mulig å gå løs på oppgava med å rense Europa for muslimer, må "den kulturelle marxismen desimeres".

Behring Breivik opererer i likhet med Hitler og Quisling med et "utvida" marxismebegrep hvor marxister ikke bare inkluderer de av oss som direkte ønsker å avvikle privat eiendomsrett til produksjonsmidler med fellesskapseiendom og politisk målretta framfor markedsstyrt utvikling av økonomien. For Behring Breivik som for Hitler og Quisling er marxister alle som er tilhengere av doktrinen "arbeidere i alle land, foren dere", det vil si alle som er internasjonister og alle som erklærer seg som antirasister og tilhengere av et flerkulturelt samfunn. Dette begrepet omfatter dermed også progressive sosialdemokrater, slik AUF er.

Det er ingen tvil om at det var oppgava med å "desimere den kulturelle marxismen" han så seg selv i ferd med å igangsette da han kaldblodig gikk rundt på Utøya og likviderte barn og ungdommer som deltok på AUF-leiren.

I denne sammenhengen skriver Behring Breivik seg inn i en antimarxistisk terroristisk tradisjon som handler om fysisk å nedkjempe politiske motstandere ved målbevisst å drepe grunnplansmedlemmer i organisasjonen som fra før særlig er kjent fra den kalde krigen. Det handler dels om å søke å skremme andre fra å la seg rekruttere til venstreorienterte organisasjoner, men dels også om fysisk å redusere medlemstallet i organisasjonene gjennom målretta drap.

Et land hvor denne strategien faktisk lyktes i betydelig grad har vært Colombia, hvor medlemsmassen i venstrepartiet Union Patriótica nærmest ble utsletta i løpet av få år da partiet søkte å stille til valg på 1980-tallet. Colombia er det eneste landet i Sør-Amerika som har hatt stabile USA-vennlige antisosialistiske regjeringer det siste tiårene, og den svakest organiserte venstresida fra Mexico til Chile. I Indonesia ble verdens største ikke-regjerende kommunistparti tilnærmet utsletta gjennom massakrer på mellom 1 og 2 millioner medlemmer, sympatisører, fagforeningsmedlemmer og andre venstreaktivister, utført av USA-støtta dødsskvadroner i løpet av et drøyt år midt på 1960-tallet. Den indonesiske venstresida har fram til idag, snart 50 år seinere, enda ikke klart å reise seg på nytt til å utgjøre noe betydelig kraftsentrum.

Vi bør derfor ikke ha illusjoner om at slik terror aldri KAN virke slik gjerningsmennene har sett det for seg. Hvorvidt terroren vil virke i tråd med intensjonen eller kontraproduktivt avhenger av responsen terroren møtes med, både fra de som er det direkte målet, og fra det øvrige samfunnet. Hvordan bør så det politiske svaret på disse terrorhandlingene bli?

Samfunnets svar

AUF-leder Eskild Pedersen har etter mitt syn svart helt riktig så langt ved å framheve det politiske i det AUF står for, og som var ÅRSAKEN til at organisasjonen ble mål for denne gruoppsvekkende terroraksjonen; antirasismen, og at AUF vil fortsette å sloss for nettopp dette. At Pedersen vektlegger at AUF skal tilbake til Utøya neste år er også bra. Det viser at skremelsasppektet ved terrorhandlinga ikke skal få virke.

Når det gjelder det øvrige samfunnets respons, har det bestått i tre hovedelementer:

Svensk støttedemonstrasjon
for de falne ungdommene på
Utøya. Foto: SSU

1. Entydig fordømmelse av handlinga og medfølelse med ofrene og deres etterlatte fra absolutt alle leire. Dette er nærmest sjølsagt og åpenbart riktig.

Mange har også uttrykt at “idag er vi alle AUFere”. Vi skal ikke forvente at alle politiske motstandere som i dag erklærer seg som “AUFere” skal legge ned alle sine politiske standpunkter, men vi må kunne forvente at de som erklærer seg som “AUFere i dag” aldri i framtida framsetter den formen for hatefulle islamofobiske virkelighetsfordreininger som har bidratt til å forme tankene til den selvutnevnte boddelen fra Oslo Vest. Det leder over i den andre hovedreaksjonen:

2. Bevisstgjøring rundt farene knytta til det nye ekstremhøyres ideologi. Det har vært mange som har påpekt at PST burde bli mer opptatt av å overvåke de nye islamofobiske høyreekstremistene, og ikke bare holde fokus på ytterliggående islamister og stadig mindre og mer ubetydelige tradisjonelle jødehatende nynazistiske høyreekstremister. Det er nok riktig, men langt fra det viktigste. Politiets overvåkning er på ingen måte det viktigste eller mest effektive virkemiddelet for å hindre at terrorister får utvikle seg. Langt viktigere er responsen vi som vanlige samfunnsborgere møter de som produserer hatideologi med.

2. verdenskrig fungerte i Norge og de fleste andre vestlige land som en kraftig dose immunisering mot den jødehatende rasismen som hadde dominert høyrefløyen i europeisk politikk langt tilbake, lenge før nazismen oppsto. Ingen som i dag hevder at jødene er en ond rase som søker å ødelegge vestlig sivilisasjon og overta makta og undertvinge “ariene” sitt herredømme kan i dag framsette

slike påstander uten at de umiddelbart kobles til Adolf Hitler og Holocaust.

Det betyr ikke at de som likevel framsetter slike påstander er direkte medskyldige i Holocaust. Etter mitt syn bør slike påstander heller ikke være straffbare i juridisk forstand. Det vil bare føre til at nettverkene går under jorda og blir i stand til å dyrke rollen som martyrer for ytringsfriheten. Nedkjempinga av slike holdninger har skjedd ikke gjennom fengselsstraff, men ved at familie, venner, arbeidskamerater og arbeidsgivere snur

seg i avsky vekk når noen framsetter avskyelige og ondsinna konspirasjonsteorier og hatpropaganda retta mot jødene som folkegruppe.

De av oss som har pekt på de mange og åpenbare parallellene mellom den tradisjonelle jødehatende europeiske høyreekstremismen og den nye muslimhatende

europeiske høyreekstremismen har hittil blitt forsøkt pressa til taushet gjennom anklager om “Hitling”, eller enda verre, med anklager om at det er islam som sådan, som representerer den “virkelige” parallellen til nazismen. Det er nettopp den typen retorikk man også kan finne fra Behring Breivik. Dersom islam, en religion med over 1 milliard tilhengere, faktisk representerer en hatideologi sammenlignbar med nazismen, legitimerer det tydelig for noen “ekstreme tiltak” retta både mot muslimer, men altså i første omgang, mot de som står opp mot rasisme og framhever at også muslimer og andre med ikke-vestlig bakgrunn har rett til å leve og uttrykke seg i vestlige samfunn med like stor rett som alle andre.

Forhåpentligvis vil reaksjonen på Behring Breiviks terrorhandling bli at det ikke bare blir legitimt, men allment, å se og peke på parallellene i hatretorikken brukt av den

nye islamofobiske høyreekstremismen og hatretorikken brukt av den gamle antisemittiske høyreekstremismen. Samtidig må vi lærere og andre trå fram tydeligere og vise at de islamofobiske konspirasjonsteoriene er like løgnaktige og virkelighetsfjerne som det de antisemittiske konspirasjonsteoriene er. Det er særlig en, fra før løgnaktig, påstand knytta til islamofobien som Behring Breivik særlig har klart å belyse løgnaktigheten ved; påstanden om at “selv om ikke alle muslimer er terrorister, så er alle terrorister muslimer”.

3. Den kanskje mest bestialske ugjerninga som har blitt gjennomført i fredsstid noe sted noen gang har forståelig nok framkalt ønsker hos noen om strengere straff for gjerningsmannen enn det det norske rettsvesenet kan tilby. Noen kaller til og med på dødsstraff. Det er imidlertid en realitet at Behring Breivik definerte seg selv som martyr, og antok trolig at han selv ville bli drept. Hvorvidt han personlig får dødsstraff, livsvarig fengsel, eller, som han trolig får, 21 års sikring med utsikter til reelt å bli sittende på livstid av hensyn til gjentakelsesfaren, er trolig irrelevant for Behring Breivik selv. Dødsstraff ville for han derimot vært en politisk seier, både fordi det ville styrke bildet hans av en martyr snarere enn det han er, en ussel kriminell som dreper forsvarsløse barn og ungdommer, og fordi han på prinsipielt og ideologisk grunnlag er for dødsstraff.

Det absolutte forbudet mot dødsstraff og det generelle milde og humane straffenivået vi har i Norge sammenligna med andre land, var av de aspektene, sammen med antirasismen, internasjonalismen og likhetstankegangen i vår sterke arbeiderbevegelse nettopp de verdiene ved det norske samfunnet som Behring Breivik foraktet mest, og søkte å ødelegge.

Den verste straffen vi som samfunn kan gi Behring Breivik, er å styrke oppslutninga om internasjonalisme, antirasisme og humanisme.

Jordvern - en vinnnersak i høstens valgkamp!

AV AMUND KIND

Smak på ordet *jordvern*!

Det er neppe innovasjon, muligheter og positive assosiasjoner som dukker opp hos de fleste av oss. Mange har sannsynligvis ikke en gang reflektert over hva som ligger i begrepet jordvern... Men, jordvern er viktig. Kjempeviktig!

Jordvern er å ta vare på matjorda. Ikke for at matjorda skal vernes som et gammelt kulturminne, men for at den skal kunne brukes. Brukes til å produsere den maten du og jeg, og i større sammenheng hele verdens befolkning trenger. Altså et *vern for bruk*.

Matjord er det vel nok av? Kjører man E18 nedover mot Sørlandet, kan man kanskje tro det. Faktisk er det bare 3 % av Norges landareal som defineres som dyrka mark. Og det er bare 1,3 % som er egnet til matkornproduksjon på grunn av de begrensninger som klima, topografi og jordkvalitet setter. Det at det vokser trær og grønne vekster opp av bakken er ikke det samme som at jorda egner seg til matproduksjon. Naturen og våre forfedre har trengt tida fra siste istid og fram til i dag, altså 10 000 år på å få 3 % av Norges landareal egnet for dyrking av mat. Jorda må framstå med en struktur, sammensetning av organisk materiale (blader, planterester osv), næringsinnhold og mikrobiologisk liv før det kan defineres som matjord hvor frø kan spire og bli til noe vi eller dyra våre kan spise. Matjord går fra å være livgivende til dødt den dagen den legges under betong og asfalt og ikke lenger kan brukes til å produsere mat.

Lokalpolitikernes ansvar

Til høsten er det kommune- og fylkestingsvalg. De menneskene som velges inn i landets kommunestyre får samtidig ansvaret for at matjorda brukes til matproduksjon og at matjorda ikke omdisponeres til byggeområder, industriområder, veier, deponier eller andre formål som for all framtid umuliggjør matproduksjon. På samme måte vil de som velges inn på fylkestinget ha et ansvar for å

få på plass langsiktige, regionale planer og retningslinjer for arealbruken i sine fylker. Det er de som må sørge for at jordvern blir et overordnet hensyn i alle framtidige arealplaner. Din og min stemme bestemmer hvem som skal bli valgt inn. Da må vi vite hva partiene mener matjorda skal brukes til!

Og for å ha sagt det med en gang; Jordvern er *ikke bare en bondesak*. Det er ikke en kamp for at bonden skal ha et areal å arbeide på. Med dagens befolkningsvekst og velferdsøkning har FAO, FNs egen matvareorganisasjon regnet seg fram til at verdens matproduksjon må dobles innen 2050 ¹ for at vi skal kunne brødfø verdens befolkning. Andre beregninger utført av FN viser at over 1 milliard mennesker lever under sultegrensen i dag. Det er mer enn befolkningen i USA, Canada og EU til sammen. Uten at vi tar vare på matjorda, grunnlaget for å produsere mat, har vi ikke en sjanse til å møte disse utfordringene. Jordvern er derfor en av de viktigste samfunnssaker vi står ovenfor.

Med dette som bakteppe kan vi grovt si at det er to hovedgrunner til å ta vare på matjorda;

1. Av etiske hensyn. Det er ikke riktig at vi bygger ned egen matjord i Norge, produserer stadig mindre av den maten vi spiser og "kjøper oss fri" ved å importere maten når så mange mennesker sulter.

2. Av hensyn til egen matvaresikkerhet. I dag har vi en sjølforsyningsgrad på godt under 50 %² av landbruksbaserte matvarer, resten importerer vi. Den dagen vil komme at vi ikke får kjøpt oss fri ved å importere. Da trenger vi hvert dekar vi har som kan egne seg for matproduksjon

Når FN går ut og gir såpass alvorlige signaler for framtidens matvaresituasjon, bør jordvern bli en vinnnersak ved høstens valg og et overordnet

¹ FAO, FNs egen matvareorganisasjon, sin Rapport "Agriculture towards 2030/2050"

² Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) anslår at sjølforsyningsgraden i 2009 var 46 % når man korrigerer for importerte råvarer i dyreføret

kriterium i alle framtidige regionale og kommunale arealplaner.

Omfanget av omdisponeringer nasjonalt

Siden 2004 har man hatt et nasjonalt jordvernmål. Målet har vært at årlig omdisponering av dyrka mark skulle halveres innen 2010, sammenlignet med perioden 1994-2003 da gjennomsnittlig årlig omdisponering av dyrka mark var 11 400 dekar.

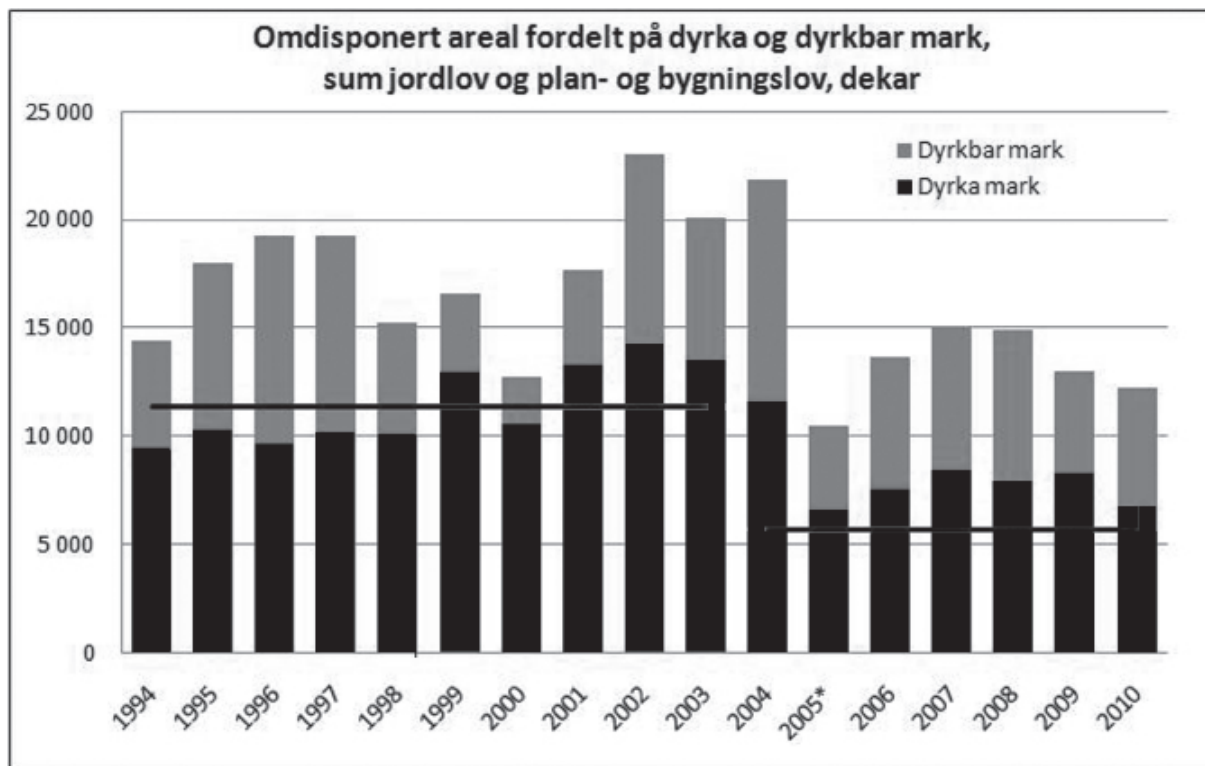
Omdisponeringen av dyrka mark har de siste fire årene ligget på et stabilt lavere nivå enn i perioden 1994-2003. Man har likevel ikke lykket med å komme ned på det nivået som det politiske halveringsmålet innebar; en maksimal årlig omdisponering av dyrka mark på 5 700 dekar innen 2010. I 2010 ble det omdisponert 6 687 daa dyrka mark til andre formål enn landbruk.

I tillegg kommer omdisponering av dyrkbar mark. Det kan være mark som i dag ligger brakk, er skogbevokst eller myr som har potensial for å brytes opp og dyrkes på. Disse arealene er viktige reserver som sannsynligvis vil måtte tas i bruk til matproduksjon for å møte framtidens befolkningsvekst. I 2010 ble det i tillegg til dyrka mark, omdisponert 5 556 dekar dyrkbar mark.

Siden 1994 har 277 534 dekar dyrka og dyrkbar mark blitt omdisponert. Det tilsvarer 40 000 fotballbaner og teoretisk ville man kunne produsert nok hvete til å lage 215 millioner brød³ årlig på dette arealet! I henhold til SSB Forbrukerundersøkelse 2006-2009 spiser vi nordmenn ca 57 brød hver i året. På dette arealet kunne vi dermed dekket Norges befolknings brødbehov i 9 av 12 måneder hvert år hvis det ikke hadde vært omdisponert!

Det er de store jordbruksfylkene Rogaland og

³ Forutsatt en avling på 450 kg mathvete per dekar, at brødet veier 750 gr og at det trengs 580 gr korn per brød

De to markerte linjene viser gjennomsnittsnivået for årlig omdisponert areal dyrka mark for 10-årsperioden før 2004, og det nivå som målet om å halvere årlig omdisponering av dyrka mark representerer fra 2004. Areal til skogplanting og arealer regulert til landbruk er trukket fra. *I tall for 2005 er det trukket fra regulert friområde.

Sør-Trøndelag som omdisponerer mest dyrka mark. Kommunene i disse fylkene sto for 33 % av all omdisponert dyrka mark i landet i 2010, mens de sto for 40 % i 2009. Det alt vesentlige av denne omdisponeringen er vedtatt i reguleringsplaner. De hyppigst benyttede arealformålene i disse sakene er nærings-, bolig- og samferdselsformål. Jevnt over ligger den beste matjorda i og rundt tettstedene. Det er disse arealene det er størst utbyggingspress på og som det omdisponeres mest av.

Myndighetene i Norge er ikke fornøyde med at det fortsatt omdisponeres så mye matjord. Miljøvernminister Erik Solheim og Landbruks- og matminister Lars Peder Brekk skrev i november 2010 et brev til alle landets kommuner, fylkeskommuner og fylkesmenn hvor de pekte på nødvendigheten av å ta vare på matjorda og hvor de understreket det kommunale jordvernansvaret og fylkesmannens plikt til å ivareta den nasjonale jordvernpolitikken.

Hva kan kommunepolitikere og lokalaktivister gjøre for å styrke jordvernet?

Jordvern er arealforvaltning og det er kommunene som er jordvernmyndighet gjennom jordloven og plan- og bygningsloven. Det betyr at de politikerne vi skal velge i høst har et ansvar for å utøve denne myndigheten innenfor rammen av nasjonal areal- og miljøpolitikk. De skal til sammen sørge for at omdisponering av matjord halveres i Norge og de skal vurdere hva som er gode nok "særlige grunner" for å tillate omdisponering av matjord til annet enn jordbruksformål. De skal vedta kommune- og detalplaner med gode nok bestemmelser og retningslinjer slik at vi ikke sløser med egnede utbyggingsområder og de skal ha sterk nok rygg til å si nei til store, tunge utbyggere som ønsker å bygge ned matjord og som lokker med flere innbyggere, arbeidsplasser og bedre kommuneøkonomi for å få realisert sine planer.

Vi har alle et ansvar for å velge inn slike politikere. Vi har alle et ansvar for å gjøre jordvern til en vinnesak i høstens valg. Vi har alle et ansvar for å peke på alternative utbyggingsområder og ikke bare rope nei til utbygging. Vi har alle et ansvar for å applaudere når politikerne tar kloke beslutninger.

Men, alle sammen har også muligheten til å "reise seg opp" og protestere når vi ser at våre folkevalgte er i ferd med å ta feil avgjørelser. På Nøtterøy fikk vi i vinter se hvor sterk en slik grasrotaksjon kan være. En større utbygger fristet kommunen med bedre veiløsninger, 500 nye boliger og mer ungdom ut på øya, hvis de fikk bygge boliger i et større friområde med mye dyrkbar jord og et landbruksområde med noe av den beste matjord man finner i norsk målestokk. I løpet av noen uker klarte samfunnsengasjerte nøttlendinger å danne aksjonsgruppa Bevar Grønne Nøtterøy, arrangere protestmøter og mobilisere en underskriftskampanje. 1500 underskrifter og 1800 støtteerklæringer på Facebook gjorde stort inntrykk og det politiske flertallet med ordføreren i spissen valgte til slutt å ta ut hele det foreslåtte boligområdet i forbindelse med rullering av kommuneplanen.

Noe av hemmeligheten bak suksessen til Bevar Grønne Nøtterøy har vært et bredt og lokalt forankret engasjement. Unge og gamle, bønder og naturvernere, forskere og kunstnere har alle engasjert seg og vist at jordvern er en samfunnssak. De har samtidig forberedt seg godt, funnet gamle vedtak og forutsetninger for gjeldende arealplaner og hele tiden brukt saklige argumenter i møte med ansvarlige politikere.

Det er viktig å kjempe for jordvernet på riktig tidspunkt. Følg med når kommunen varsler oppstart av planarbeid og kom med innspill tidlig i prosessen. Husk også at det kan være lurt å komme med konstruktive alternativer til utbyggingsområder. Fjell og knauser har vi mye av i Norge! Tenk også på langsiktige

konsekvenser av nye byggeområder. Hvor vil man måtte legge nødvendig adkomstveier og hvilken retning vil videre utvikling gå? Mange innklemte jorder er et resultat av bit for bit-utbygging...

I Vestfold opplever vi stadig større forståelse for jordvern. Det jobbes nå med å få på plass en omfattende Regional Plan for Bærekraftig Arealpolitikk i Vestfold (RPBA) fram mot 2040. De aller fleste ordførere som uttaler seg om planen peker på at jordvern er et viktig kriterium i en langsiktig, bærekraftig arealplanlegging. Nå gjelder det å få jordvern opp som et overordnet kriterium i denne og i alle tilsvarende arealplaner, slik at jordvern ikke drukner i rekken av alle hensyn som bør og må tas i slike planer.

Nevnte RPBA har et 30 årsperspektiv. Kommuneplanene har 12 årsperspektiv, men i praksis ofte 4 år siden politikerne velges for 4 år av gangen og planene rulleres i hver periode. Når vi har trengt tiden siden siste istid på å lage den matjorda vi har i dag, må matjord anses som en ikke fornybar ressurs. Da blir både 30, 12 og 4 år et svært kort tidsintervall. Vi må evne å planlegge mer langsiktig for å få nok jord å produsere mat på framover. Og i stedet for å være fornøyd med myndighetenes nasjonale mål om en halvering av omdisponering av matjord, må framtidige arealplaner inneholde en detaljert kartlegging over hvor vi finner dyrkbar jord som kan brytes opp og dyrkes mat på. Skal vi klare dette må det en stor holdningsendring til i kommunal og regional arealplanlegging.

Innledningsvis pekte vi på at det kan være vanskelig å kommunisere jordvern, da det ofte blir oppfattet som noe negativt. Kanskje vi må koste på oss en liten navneendring. Det kan holde å bytte ut en *r* med en *n*. Vi trenger mange *jordvenner* inn i kommunestyre og fylkesting til høsten. Godt valg!

Er framtida privat?

AV HELENE BANK, FOR VELFERDSSTATEN

Det foregår en stille revolusjon i velferds-Norge. Nye kommersielle aktører ekspanderer inn i velferdsordningene gjennom privatisering og konkurranseutsetting, fusjoner og oppkjøp. Det resulterer i at fellesressurser tappes til privat profitt, vi får mindre demokratisk kontroll og mindre åpenhet. Alternativet er kvalitetsutvikling med egne offentlige ansatte – såkalt egenregi, og med brukere.

Høsten 2008, da finanskrisen for alvor slo inn over Europa, var de fleste politikere enige om at det at vi her i landet hadde en stor offentlig sektor, bidro til å dempe de verste effekter på vanlige folk. Det dempet arbeidsledigheten, og de som mistet jobben var garantert hus, mat og et verdig liv fram til de fikk ny jobb. Men allerede på NHOs årskonferanse i januar 2009 var denne kunnskapen glemt: "Vi ønsker økt bruk av konkurranse både i privat og offentlig sektor. Det kan gjøre at Norge kommer styrket ut av krisen og de ulike virksomhetene blir levedyktige på lang sikt", mente NHO-president Paul-Chr. Rieber. Han har rett i en del av påstanden – noen selskap kan bli levedyktige på lang sikt – ved å hente profitt fra fellesressursene i samfunnet.

Etter det høyreekstremistiske terrorangrepet på regjeringskvartalet og massakrene på Utøya har NHO igjen svar på sin blogg 1.8.2011: "Hva kommer etter 22.7? Er det hele tatt mulig å tenke seg noe etter 22.7? Ja; for eksempel forvaltningsstruktur og konkurranseutsetting."

Private sugerør i offentlige kasser

Fredag den trettende august 2010 var forsiden av Dagsavisen dekket av overskriften "Framtida er privat". Avisen meldte at 3 av 4 ordførere var positive til konkurranseutsetting. I tida fram mot jul 2010, under kommunenes budsjettbehandlinger, var avisene fylt med informasjon om hvor mye kommunene kunne

spare på konkurranseutsetting. For eksempel sto det i Fredrikstad blad 18. september at kommunene kunne spare opp til 100 000 kr per sykehjemsplass gjennom å konkurranseutsette. Oppslagene var basert på tall fra NHO Service, tall som er tilbakevist som talltriksing og triksing med statistikk, se blant annet på For velferdsstatens hjemmesider.

Tidlig i 2011 ble det tydelig hva som utgjorde innsparingene ved konkurranseutsetting i offentlig sektor: Ansattes lønns- arbeids- og pensjonsbetingelser, samt utnyttelse av utenlandsk arbeidskraft. Adecco-skandalen rullet over skjermene, og førte til at flere kommuner r e k o m m u n a l i s e r t e sykehjem. Det ble plutselig en helt ny debatt.

Skandalene innen vikarbyråbransjen og kommersielle omsorgskonsern er ikke bare et spørsmål om dårlige rutiner og dårlig kontroll. Skandalene er et symptom på den omfattende krisen finanskapitalen har vært oppe i siden 1970-tallet. Offentlig sektor har blitt den nye melkeku for privat sektor. Skattefinansierte velferdstjenester er en trygg inntekt for private konserner, og de har vist seg å gi stor avkastning.

Innovasjon for å skvise ansatte

Velferdstjenester er arbeidsintensive. Om lag 80 % av utgiftene går til å betale ansatte. Telemarksforsknings studie av barnehagesektoren fra 2009 skriver om konsekvensene av privatisering: "Det viktigste man oppnår ved å privatisere sektoren, er altså å redusere den gjennomsnittlige bemanningsgraden og lønnsnivået i sektoren". Konsekvensen er at jobbsikkerheten svekkes,

arbeidslivet brutaliseres og fagorganiseringen svekkes. Daglig leder og lege Bengt-Lasse Lund i vikarbyrået Incita illustrerte dette klart da han uttalte at selskapet kunne ikke tjene penger hvis de var nødt til å inngå tariffavtaler. Adecco Norge gikk fra pluss til blodrøde tall etter at de måtte etterbetale overtidstillegg til de ansatte. Lønnskostnadene økte med 86 millioner ifølge Dagens Næringsliv (2.8.2011). Fra overskudd på drift i 2009 på 23 millioner, ble det et underskudd på 25.3 millioner kroner i 2010.

Så å si alle de store velferdskonsernene som opererer i Norge, har sterke bånd til skatteparadis.

Metodene selskapene bruker er mange og "innovative", som å nekte tariffavtaler, gi dårligere lønns- og pensjonsbetingelser, nekte å betale overtidstillegg, redusere bemanningen, operere med færre faglærte,

pålegge lengre vakter og andre former for sosial dumping. Slike metoder er avslørt innen pleiehjem i Oslo, rusomsorg i Østfold, barnevern og barnehager.

Nesten lovtomt rom

De siste årenes eksperimenter med konkurranseutsetting, privatisering og bruk av markedsmekanismer i offentlige tjenester fører til en fullstendig omkalfatring av offentlig sektor. Den naive tanken om at private kan levere like gode velferdstjenester til lavere pris, og at alle vil det beste for innbyggerne, har overlevd stadig nye velferdsreformer og nytt lovverk.

Skatteplanlegging for kommersielle velferdskonsern har blitt et eget lukrativt forretningsområde for konsulenter, advokater og revisorer. Noen små barnehageaktører har etablert seg med egne investeringsselskap, holdingselskap, bemanningsselskap og

Bahamas er et skatteparadis

inkassoselskap for å kunne overføre verdier fra fellesskapet – uten at de tar utbytte, som de sier. Store konsern kjøper opp små, og vi ender etter hvert opp med det motsatte av konkurranse – nemlig monopolisering.

Disse dramatiske endringene har skjedd helt uten debatt. Gjennom heftet "Private sugerør i fellesskapets kasser" dokumenterer For velferdsstaten hvordan et lite knippe "velferdskonsern" nå har fått dominerende posisjoner innen de private delene av barnevern, barnehager og sykehjem her i landet. "Private aktører" betyr ikke lengre den foreldredrevne barnehagen, sanitetskvinnenes pleiehjem eller damene som kunne tjene litt ekstra ved å hjelpe gamle folk i kommunen. Utviklingen på 2000-tallet viser tydelig at de ikke-kommersielle aktørene utkonkurreres av kommersielle aktører, og at de kommersielle aktørene i dag domineres av internasjonale eller nordiske konsern – til dels med skatteparadisregistrerte investeringsselskaper som eiere.

Kommersielle konsern innen offentlig velferd opererer i et nesten lovtomt rom. Det er foreløpig bare på skolesektoren det er begrensninger på uttak og overføring av verdier som kommer fra fellesskapet. Med unntak av friskoleloven, har ikke den rødgrønne regjeringen gjort stort for å bygge bolverk mot brutaliseringen av arbeidslivet, mot anbudshysteriet og mot markedsrettingen av offentlig sektor. Dette blir avgjørende fram mot valget 2013. Nå gjelder det imidlertid å vinne kampen i kommuner og fylker.

Skatteflyktninger med offentlig finansiering

Så å si alle de store velferdskonsernene som opererer i Norge, har sterke bånd til skatteparadis. Dette gjelder barnehageselskapet Espira, helsekonsernet Teres Medical Group

og alle de som driver konkurranseutsatte sykehjem i Oslo (Adecco Helse AS, Aleris Omsorg AS, Attendo Care AS, Carema Omsorg AS og Norlandia Omsorg AS). Gjennom å være etablert eller ha eiere etablert i skatteparadis, der skattene er svært lave eller null og hvor det tilbys fullt hemmelighold for selskapsstrukturer og eierforhold, kan konsernene og deres eiere unngå skatt.

Kapitalfluktutvalget i en norsk offentlig utredning "Skatteparadis og utvikling" (NOU 2009:19), estimerte at nettostrømmen ut av Norge kan være i størrelsesorden 30 prosent av skatteinngangen fra de selskapene som er registrert i skatteparadis. Det er til og med bekreftet av Oslo Tingrett at advokatkontorer, som på vegne av kunder overfører penger i milliardstørrelse til skatteparadis for å unndra skatt, ikke er pliktige å oppgi hvem som er deres kunder. Dette er tyveri, og advokatene har nå fått bekreftet at de har rett til å hemmeligholde slikt tyveri under dagens lovverk.

Da kapitalfluktutvalget beskrev problemene i skjæringsfeltet mellom velferdsordninger og skatteparadis. Det fører til skattekonkurranse og et «race-to-the-bottom», hvor land med en stor offentlig sektor må kutte dramatisk i sitt velferdstilbud. Slik skattekonkurranse hindrer kapitalbeskatning, og skattebyrden bidrar til skeivfordeling ved at kapitaleiere betaler relativt sett mindre og lønsmottakere en høyere andel av skattene.

Beregninger fra Tax Justice Network viser

at tapte skatteinntekter på grunn av slik organisering kan beløpe seg til omtrent 255 milliarder dollar i året globalt.

Anbudshysteri truer offentlige tjenester

I tillegg til NHOs målrettede angrep på velferdsordningene har et overdimensjonert fokus på EUs anbuksregler bidratt til å skape angst for å gjøre feil i anbuksprosessen. Dette kan føre til enda mer konkurranseutsetting. Stadig flere skattekroner ender opp som privat avkastning, på tross av at det er et stort politisk handlingsrom for å drive tjenester med egne ansatte – såkalt egenregi.

Det er bekreftet av Oslo Tingrett at advokatkontorer, som på vegne av kunder overfører penger i milliardstørrelse til skatteparadis for å unndra skatt, ikke er pliktige å oppgi hvem som er deres kunder.

Kommunene for eksempel kjøpte pleie- og omsorgstjenester for om lag 70 milliarder i 2010. Desto mer besynderlig blir mangelen på debatt om rammene og betingelsene for å drive tjenestene i egenregi.

Soria Moria erklæringene (2005-13) har slått fast at den rødgrønne regjeringen skal

gå "imot konkurranseutsetting og privatisering innenfor viktige velferdsområder", og at "fornyelse og utvikling er nødvendig for å unngå privatisering og kommersialisering av velferdstjenestene".

Oppfølgingen av regler om offentlige anskaffelser nærmer seg hysteri. Mediestorm og politisk harme over eventuelle avvik overgår nesten alle andre regelbrudd i norsk offentlighet. De offentlige tiltakene er massive. Regelverk skjerpes stadig. Det er etablert en egen subsidiert hurtigarbeidende klagenemnd for private tilbydere (KOFA). Departementene

"Barnehagen". Maleri av Johann Sperl fra 1885.

spyr ut veiledere. Eget klageorgan er etablert innen EØS (ESA). Egen informasjonsside og konsulentinnkjøpte kurs om anbud finnes hos Direktoratet for fornying og IKT (Difi).

Det finnes imidlertid ingen offentlig veileder eller informasjonstjeneste som forteller om fordelene ved å unngå anbudstyranniet. Å drive kvalitetsutvikling og levere tjenester med egne ansatte, i egen regi, har ikke noe eget tilsyn eller egen veileder, ingen kurs eller direktorater.

Det eksisterer ikke noen hurtigarbeidende klageordning for innbyggere eller fagforbund som mener at private urettmessig har fått levere offentlige tjenester med dårligere kvalitet, arbeids- pensjons- og lønnsbetingelser, at beregninger av påståtte innsparinger ved konkurranseutsetting eller offentlig-privat samarbeid (OPS) ikke er dokumentert, at risikoen hos de private overtas av det offentlige, eller at rett til informasjon og medvirkning i beslutninger som angår oss, er oppfylt.

Det finnes handlingsrom for å ta tjenestene tilbake

Regjeringen har ikke engang foretatt noen samlet vurdering av hvilket handlingsrom vi har til å utføre offentlige tjenester med egne ansatte – basert på eksisterende regelverk og de mange rettsavgjørelser som har falt. Derfor har For velferdsstaten gjort en vurdering, med konkrete eksempler i publikasjon "Ta tjenestene tilbake" (2011).

Vi kan drive kvalitetsutvikling med egne offentlige ansatte. Vi kan ta tilbake tjenester

som har vært konkurranseutsatt. Helt spesifikke regler må følges, og det tåles lite avvik. Følgende fire punkter oppsummerer kort eksisterende rettstilstand:

EUs uklare definisjon av offentlige tjenester gir faktisk et ytterligere handlingsrom til å unngå anbudstvang.

- Det må ikke være noen private eiere i en virksomhet som leverer offentlige tjenester i egen regi.
- Det offentlige må ha samme kontroll med den aktuelle virksomheten som med egne avdelinger.

- Hovedparten av virksomheten skal være rettet mot det offentlige.

- En tjeneste som har vært konkurranseutsatt kan tas tilbake ved å oppfylle punktene ovenfor.

EUs uklare definisjon av offentlige tjenester gir faktisk et ytterligere handlingsrom til å unngå anbudstvang. Det er "i praksis opp til medlemslandene hvordan håndteringen av tjenester av allmenn interesse skal foregå, - om tjenesten skal leveres av myndigheten selv (egenregi) - eller konkurranseutsettes", skriver den norske EU-delegasjonen i Brussel, som ikke nettopp er noe EU-kritisk organ.

Politiske skillelinjer

De offentlige velferdstjenestene ble kjempet framsom en motvekt mot defrie markedskrefter, skjermet mot kortsiktig profittjakt og for å styrke den demokratiske styringen av samfunnet. Dette dempet konkurransepresset og fungerte som et korrektiv for lønns-, arbeids- og pensjonsforhold også i privat sektor. De offentlige velferdsordningene skulle

dekke grunnleggende behov hos befolkningen – ikke være underlagt markedets profittvang.

Finanskapitalens inntog i våre velferdstjenester representerer en udetonert bombe under velferdsstaten. Derfor både kan og må dette stanses. Vi går ut fra at heller ikke den sittende, rødgrønne regjeringa og deres partier lokalt ønsker ei slik utvikling, når de får dokumentert hva som skjer. Selv om det er sterke krefter som presser på for å kommersialisere velferden, er det ingen lover eller regelverk som hindrer oss i å stanse dette. Politiske vedtak er det som skal til. Her kan skapes og finnes tydelige politiske skillelinjer mellom partiene.

Konkretisering av politikken

På Velferdskonferansen i mars 2009, før Stortingsvalget, sa representanter for alle de tre rødgrønne partiene at de var mot at det skulle kunne tas ut profitt på velferdstjenester som barnehage, asylmottak og barnevern. Kristelig Folkeparti har uttrykt at de gjerne vil skjerme de ikke-kommersielle og små lokale aktørene mot de store kommersielle. Den beste måten å gjøre det på, er ved å bruke offentlig ansatte – med andre ord å drive i egenregi. Eksempler fra Paris og London til Sørums og Steinkjer, fra vannforsyning til barnevern, t-bane og eierskapskontroll, finnes i For velferdsstatens publikasjoner "Ta tjenestene tilbake", og "Private sugerør i fellesskapets kasser".

Fire tiltak anbefales:

1. Ta tjenestene tilbake i offentlig regi - rekommunalisering

Politikerne kan vedta å ta tjenester tilbake i offentlig egenregi, selv om de er konkurranseutsatte eller drives i privat regi.

«Skandalene innen vikarbyråbransjen og kommersielle omsorgskonsern er ikke bare et spørsmål om dårlige rutiner og dårlig kontroll. Skandalene er et symptom på den omfattende krisen finanskapitalen har vært oppe i siden 1970-tallet. Offentlig sektor har blitt den nye melkeku for privat sektor. Skattefinansierte velferdstjenester er en trygg inntekt for private konserner, og de har vist seg å gi stor avkastning.»

Det er tre måter å gjøre det på. For det første ved å la kontrakten løpe ut, og i forkant forberede offentlig videreføring. For det andre når kontrakt misligholdes, som i Adecco-skandalene. Da er det kontraktsbrudd, og forholdet kan avvikes umiddelbart. For det tredje ved å kjøpe eller ekspropriere, slik at institusjoner som yter offentlige tjenester er i offentlig eie.

2. Kontroll med offentlig eierskap

En del av markedsreformene (New public management) i det offentlige, har dreid seg om å skille ut offentlig virksomhet i egne forretningsenheter som så kan privatiseres. Slik utskilling er risikabel om kommunen skal drive i egenregi. I EUs rettsutvikling knyttet til offentlige anskaffelser er det nemlig et krav om at det offentlige har like god politisk kontroll med de aktuelle selskapene som med de rådmannsstyrte enhetene. Derfor er full kontroll av offentlige selskap avgjørende. I Skottland avviklet de helseforetakene og laget forvaltningsenheter under regional politisk styring, og i Steinkjer laget de en eierskapspolitikk som sikret at viktige vedtak i kommunale foretak ble tatt i formannskap og kommunestyre.

3. Stopp sugerørene i offentlige kasser

Her er det flere tiltak, der ikke alle kan gjøres lokalt. Likevel er vedtak lokalt viktige for å endre nasjonal politikk.

Forby profittuttak og lage begrenset anbudskonkurranse forbeholdt ikke-

kommersielle aktører.

Ved å lovfeste at alle offentlige tilskudd til velferdstjenester skal komme brukerne til gode, etter modell fra den rødgrønne privatskoleloven, kan private aktører hindres å ta ut profit og overføre verdier fra fellesskapet til seg selv. Det er avgjørende å sikre innsyn og hindre skjulte tappemekanismer. Derfor bør det stilles krav om at aktører innen velferdstjenestene skal være én juridisk enhet – selveiende, ikke eiet av holdingselskap. Ved å bruke bedriftsdata-baser som www.proff.no, kan man kontrollere om aktørene fyller disse betingelser. Forslaget til lov om utbytte fra barnehagesektoren, som nå virker å være utsatt mer enn et år, oppfylte ikke disse betingelser og var ubrukkelig. Både EØS-lovverket og det norske lovverket åpner for å prioritere ideelle aktører innen helse- og omsorgssektorene. Å ha anledning til å prioritere ikke-kommersielle fram for kommersielle aktører, betyr at barnevernet og omsorgstjenestene kan unntas fra hele konkurranse- og anbudshysteriet.

Like lønns-, arbeids- og pensjonsvilkår.

Anbudskonkurranser er i stor grad konkurranse om hvem som har lavest utgifter til bemanning, lønn og pensjon. Minimeres muligheten til å underby hverandre på disse områdene, vil også de kommersielle aktørens konkurransefortrinn svekkes. Her er tariffavtaler avgjørende. EU og ESA er ikke begeistret men foreløpig kan vi bruke Forskrift om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter. Det er imidlertid behov for bedre

lovverk mot sosial dumping – og ikke minst håndheving av dette regelverket. Dette er en nasjonal og internasjonal kamp, men det er viktig å bruke alle muligheter.

Ingen selskap med eiere i skatteparadis i offentlig sektor.

I Danmark og i Malmø jobbes det nå med forslag som skal hindre at offentlige tjenester utføres av selskaper som opererer eller har eiere i skatteparadis. For eksempel har Attendo Care i årevis ikke betalt skatt til Danmark. Samtidig som det svenske morselskapet hvert år sendt et tresifret millionbeløp via et skyggeselskap i Luxembourg.

4. Kvalitetsutvikling med egne ansatte og innbyggere. En skulle tro at dette punktet var en selvfølge, men dessverre er det ikke det. Kommune- og fylkestingsvalget 2011 er et spørsmål om å velge arbeidsgiverne til de som skal ta vare på våre barn, syke og gamle. En hjelpepleier kan tape mer enn 1 million kroner i pensjon ved at hans eller hennes jobb konkurranseutsettes, ifølge Aftenposten (27.6.2011). Vårt svar må være demokratisering, kvalitetsutvikling og organisasjonsutvikling bygd på en modell det lokalbefolkningen får økt innflytelse, de ansattes kompetanse og kvalifikasjoner utgjør kjernen, og der brukernes behov står i sentrum. Bare slik kan vi ta kommunene tilbake.

Helsepolitikk: Hva må gjøres?

AV UNNI HAGEN

Det er åpenbart behov for bedre styring av sykehusene i Norge. Mange mener det trengs et nytt innhold i sykehuspolitikken, en helt ny retning. Valg av sykehusstruktur er et nasjonalt politisk ansvar. Det samme er bevilgninger til sykehusdrift og nye investeringer. Våre politikere må tørre å forandre når det er nødvendig.

Erfaringene viser at tiden er inne til å vurdere om det var riktig å skille så mye ansvar og beslutningsmyndighet fra politikken. Helsetjenester er viktig for befolkningen. Det er bred enighet om at forvaltnings- og beslutningsansvar over det som er finansiert i fellesskap må knyttes sterkere til de folkevalgte, både sentralt og regionalt. Sykehusreformen i 2002¹ var et klart brudd med betingelsene for demokratisk innflytelse i sykehuspolitikken. En viktig lokalpolitisk arena forsvant da eierskap ble flyttet fra fylkeskommunene til staten. Organiseringen i fristilte foretak og nytt regnskapssystem var hovedhensikten med sykehusreformen. Denne organisasjonsstrukturen er i dag den største hindringen for en helhetlig og framtidsrettet utvikling.

Mangelen på demokratisk, folkevalgt styring nedenfra er ett sentralt problem. Dette kommer tydelig til uttrykk i befolkningens engasjement. Kritikken tilspisset seg i februar 2011 da sykehusstriden på Vestlandet og i Midt-Norge synliggjorde konsekvensene av det mange nå oppfatter som feilslått politikk. Dommen er klar: De folkevalgte er på kollisjonskurs med folket. Situasjonen rundt Oslo Universitetssykehus er ferskeste eksempel på at dagens system er utilstrekkelig. Igjen skaper manglende omstillingsmidler, manglende investeringsmidler og manglende konsekvensanalyser dystre utsikter for både sykehus, pasienter og ansatte. Hva skal til

for å endre utviklingen spør mange, hva er alternativet?

Ny reform feil svar

I 2008 kom Bjarne Håkon Hanssen på banen som ny helseminister og sa på en pressekonferanse i Trondheim at -Det er noe grunnleggende galt med systemet. Helseministeren mente årsaken til sykehuskrisen i 2008 var at -systemet ikke fungerer. Noe helseministeren hadde helt rett i. På tross av en slik erkennelse har utviklingen mot nye kriser fått lov å fortsette. Hanssens svar ble en ny helsereform - samhandlingsreformen.² Tidligere helseminister Hanssens grunnleggende feilgrep var å unnlate å analysere krisens årsaker. Spørsmålene som ikke ble stilt i 2008 var hvorfor systemet ikke fungerte. Hva var grunnleggende galt?

Det store problemet i spesialisthelsetjenesten oppsto i 2002, da helseforetaksreformen ble innført. Da forsvant systemer og arenaer for styring og samhandling over natten. Etter reformen har sykehusene som kjent opparbeidet underskudd i en størrelsesorden som tidligere er ukjent i norsk offentlig virksomhet. Hovedårsaken til milliardunderskuddene er innføring av forretningsregnskap som blant annet blander drift og investeringer. Denne sammenblandingen skaper fiktiv tall som store underskudd, og gjenspeiler ikke realitetene. Dermed bevilges det for lite penger i forhold til behovet. Det er et tankekors at det ikke ville

vært underskudd i de regionale helseforetakene dersom de hadde ført sine regnskaper slik de gjorde før 2002. Dette er dokumentert av Professor Bjarne Jensen ved Høgskolen i Hedmark, og senere bekreftet av styret i Helse Vest. Det kommunale/fylkeskommunale regnskapssystemet skiller mellom hva som brukes til investeringer og hva som brukes til drift. Hensikten med dette er at styring og kontroll blir enklere. Alternativet til dagens

forretningssystem er å gjeninnføre kommunenes og fylkeskommunenes budsjett- og regnskapssystem, og bevilge kapital til investeringer over de årlige budsjettene. En slik endring krever justeringer i Lov om helseforetak. Loven må endres slik at helseforetakene ikke er underlagt regnskapsloven, men regnskapsreglene som kommuner og

fylkeskommuner bruker.³

*Det store problemet i
spesialisthelsetjenesten
oppsto i 2002, da
helseforetaksreformen
ble innført. Da forsvant
systemer og arenaer for
styring og samhandling
over natten*

Mens sykehusene tidligere var styrt av tradisjonelle budsjetter utarbeidet av politiske myndigheter, er det etter reformen ikke krav til slike budsjetter. Dette vil ivareta informasjonsbehovet til politiske beslutningstakere samtidig som styring og utvikling av sykehusene blir forutsigbar. I tillegg vil en slik endring være fornuftig fordi kommunene bruker budsjettstyringssystemet, noe som er viktig i forhold til Samhandlingsreformen.

Status - sentralisering og sykehusnedlegging

Sykehusstrukturen har gjennomgått omfattende endringer de siste 10 år. Tendensen er

¹ Lov om helseforetak m.m. (helseforetaksloven) Ikrafttredelse 01.01.2002

² St.meld. nr. 47 (2008-2009) Samhandlingsreformen, helse- og omsorgsdepartementet 2009

³ Helseforetakslovens §§ 14, 15 og 43.

«Etter helseforetaksreformen har sykehusene som kjent opparbeidet underskudd i en størrelsesorden som tidligere er ukjent i norsk offentlig virksomhet. Hovedårsaken til milliardunderskuddene er innføring av forretningsregnskap som blant annet blander drift og investeringer (...) Det er et tankekors at det ikke ville vært underskudd i de regionale helseforetakene dersom de hadde ført sine regnskaper slik de gjorde før 2002.»

en sterkere sentralisering. Uten politisk behandling. I 2002 ble spesialisthelsetjenesten inndelt i 47 helseforetak. I juli 2011 er antallet redusert til 23. 19 av disse er sykehusforetak som organiserer til sammen 52 somatiske sykehus. Siden 2007 er 6 lokalsykehus vedtatt nedlagt⁴, og det foreligger strukturelle forslag som vil endret dagens struktur ytterligere om ikke helseministeren går inn og overstyrer. Legeforeningen foreslår å vedta en nasjonal sykehusplan hvor sykehusstrukturen ligger fast.⁵ Dermed behandles spørsmål om sykehus i folkevalgte organer. Stortinget må ta stilling til hvor mange sykehus vi skal ha, hvor de skal ligge og minstestandard for innhold i lokalsykehus.

Politikere lokalt og sentralt tar i økende grad til ordet for at drift av sykehus må tilbake til en modell styrt av politikere. Siden helseforetaksmodellen er fredet i Soria Moria-erklæringen vil en avvikling av foretaksorganiseringen sannsynligvis ta tid. Som et første skritt kan de fire regionale foretaksnivåene erstattes med at helseforetakene underlegges en avdeling i Helse- og omsorgsdepartementet. Buskerud Ap foreslo dette til landsmøtet i april 2011. I en slik modell er det imidlertid viktig at lokal innflytelse sikres. Dette kan gjøres ved å endre Lov om helseforetak. Sykehusene blir del av forvaltningen sentralt, og lokal og regional politisk innflytelse må sikres gjennom lovverket. Antall sykehusforetak på snart 19 er tilnærmet lik fylkesinndelingen. Et representantskap bestående av folkevalgte i helseforetaket (fylket), og det enkelte sykehus (kommuner/fylke), kan være en aktuell modell som sikrer lokal- og regionalpolitisk forankring. Erstattes regionalt helseforetaksnivå med en nasjonal styringsenhet i departementet kan budsjettstyring utarbeides for hvert sykehus.

etablere nye samhandlingsarenaer mellom spesialisthelsetjenesten og kommunehelsetjenesten bør trekkes inn i en vurdering av alternative løsninger i spesialisthelsetjenesten. Noe av problemet i dag er at samhandlingsreformen vil bygge videre på markedselementer som er etablert i spesialisthelsetjenesten. Vi kan ende opp med å få mer av en uønsket utvikling bort fra den norske offentlige modellen. Derfor kreves det nå mer tid før markedsløsningene videreutvikles i samhandlingens navn.

Alternativ sykehusorganisering

Alternative styringsmåter for bedre styring og kontroll med helsepolitikken er mulig med forholdsvis enkle virkemidler:

- En forpliktende Nasjonal helse- og omsorgsplan som inkluderer budsjetter og investeringsplaner.
- En nasjonal sykehusplan som er bestemmende for en langsiktig og forutsigbar sykehusstruktur.
- En lovendring som avvikler forretningsregnskapssystemet og gjeninnfører det budsjett- og regnskapssystem som kommuner/fylkeskommuner bruker.
- Lovendring som sørger for en forvaltningsmessig styring direkte fra departementet og avvikle det regionale foretaksnivået.
- Innføre et representasjonssystem med folkevalgte styring av helseforetakene lokalt og fylkeskommunalt.

fra både New Zealand og Skottland.⁶ Begge land har reversert foretaksorganiseringen fordi den ikke virket etter hensikten. Etter at hele foretaksmodellen ble avskaffet våren 2004 i Skottland, er man nå tilbake til en drifts- og finansieringsmodell hvor alle opererer på grunnlag av de budsjetter de får tildelt. Et ledd i demokratiseringsprosessen er vedtaket i parlamentet om at direkte og politisk valgte/oppnevnte skal utgjøre flertallet i helsestyrene. Konkurransetsetting og outsourcing av støttetjenester er under full avvikling. Det skotske helsevesenet skal baseres på samarbeid - ikke konkurranse. De skotske erfaringene er relevant som eksempel på et alternativ til foretaksorganiseringen.

Landsmøtet i Ap i april endte opp med å foreslå en evaluering av virkningene av sykehusreformen. Dette er positive signaler som åpner muligheten for justeringer. Her er mye allerede gjort som regjeringen kan dra nytte av. Myndighetene har selv allerede evaluert sykehusreformen, og den såkalte Agenda og Muusmann-rapporten⁷ evaluerte selve foretaksorganiseringen. Rapporten var kritisk til å etablere liksom-markeder i offentlig sektor, til organisering etter bestiller-utførermodell, til økt privatisering, og den etterlyser mer politisk styring. Evalueringen ender opp med å anbefale at hele "bestiller-utfører" modellen avvikles. I tillegg finnes det flere forsknings- og evalueringsrapporter fra både LO, Fagforbundet, Legeforeningen, Norsk Sykepleierforbund og andre som gir erfaringsbaserte vurderinger og kunnskapsbaserte alternativ til hvordan norsk helsevesen kan komme ut av krise. Våre politikere må tørre å forandre når det er nødvendig, og helst være i forkant og ta styring med utviklingen.

Arbeidet som er i gang med å

⁴ Hagen Ummi, Jensen Bjarne, Østre Stein: 2010: Helsesektorens økonomiske og organisatoriske utfordringer - Samhandling, lokalsykehus og offentlig økonomi.

⁵ Legeforeningens høringsuttalelse om sykehusstruktur, 20. desember 2010.

Allerede i 2001 brukte kritikerne erfaringene fra New Zealand i argumentasjonen mot fristilte foretak i spesialisthelsetjenesten. Siden er det samlet mye dokumentasjon rundt erfaringene

⁶ Eilertsen, Roar. De Facto - kunnskapscenteret for fagorganiserte. De tok sykehusene tilbake. Om Skottland og New Zealands farvel med markedsmodeller i sykehussektoren.

⁷ Evalueringsrapporten fra Agenda og Muusmann "Belyse helseforetaksmodellen funksjonalitet. Nov. 2005"

Illustrasjonsfoto: Wikimedia Commons / Thomasz Scienicki

Det er stortingspolitikerne som er nøkkelen til bedre løsninger. Vi er mange som gjerne blir med på en rådslagning om helsesektorens framtidige veivalg. Alternativene finnes. Og det haster med endringer. Neste utfordring som vil befeste New Public Management-organiseringen (NPM) er EUs helsedirektiv. Direktivet er på vei til en behandling i Norge. Dagens sykehusorganisering har tilrettelagt for en utvidelse av fritt sykehusvalg, økt kommersialisering og mindre demokratisk styring. Med et helsedirektiv for Europa vil konsekvensen av NPM vi i dag ser konturene av øke i omfang.

EUs helsedirektiv. Prinsipper for fall?

Gjennom EØS-avtalen er Norge en del av EUs indre marked med fri flyt av varer, tjenester, arbeidskraft og kapital. Hovedmålet for EU er økt vekst og konkurranse. EUs indre marked tvinger frem konkurranseutsetting av offentlige velferdsgoder og fratar med dette politikere både nasjonalt og lokalt viktige styringsredskap. EUs direktiver er sentrale virkemidler. Dette gjelder også EUs neste direktiv - helsedirektivet. Essensen i direktivet er økt pasientmobilitet og grensekryssende helsetjenester. Konsekvensen vil blant annet bli økt etablering av helsetjenester og fritt sykehusvalg over hele Europa. De mest aktive lobbyister for et helsedirektiv har vært internasjonale selskap / konsern og internasjonale forsikringsselskaper. Disse aktørene vil ha stor interesse av etableringen av et helsemarked i Europa. Helsesektoren representerer omfattende og forutsigbare offentlige budsjettmidler, og helsedirektivet åpner muligheter for de internasjonale kommersielle selskapene som har helse som satsingsområde. Spørsmålet er om konkurranseutsetting og fri flyt av offentlige velferdsgoder vil redusere utgiftene, og i så fall til hvilken pris. Et annet grunnleggende spørsmål er om en slik utvikling vil ivareta de verdier og

prinsipper som den norske velferdsmodellen bygger på.

Direktivet er et resultat av at helse ble tatt ut av tjenstedirektivet, nettopp på grunn av stor uenighet om å etablere et helsemarked i Europa. Direktivet skal være gjennomført i EU-landenes nasjonale lovgivning innen 25. oktober 2013. Det har vært flere prinsipielle motforestillinger, og sterk uenighet om detaljer i forslaget. Men EU-parlamentet sier nå ja til å rokke ved nasjonal helsepolitikk. Helsedirektivet er et uttrykk for et skifte i synet på helse. Det er et forsøk på å sette markedsprinsipper for sektoren i system. Hva er kommisjonens hensikt, når de nå legger frem et tungt direktivforslag for å regulere området som angår under fire prosent av sykehuspasientene i Europa? Og som allerede er regulert i en EU-forordning fra 1971.

Forhåndsgodkjenning

Forhåndsgodkjenning har vært ett av de helt sentralt stridsspørsmål. Direktivet har endt opp med at det skal være mulig for landene å ha et system for forhåndsgodkjenning når det gjelder sykehusbehandling og avansert og kostnadskrevenne medisinsk behandling. Denne bestemmelsen vil begrense den frie bevegeligheten av tjenestene. Det betyr at ordninger med krav til forhåndsgodkjenning vil bli begrenset til å gjelde der det kan vises til uheldige konsekvenser i medlemsland. Sykehusbehandling er i direktivet definert som behandling hvor det kreves innleggelse minst én natt. For helsetjenester og behandling som ikke krever innleggelse på sykehus kan landene ikke kreve forhåndsgodkjenning.

Dette kan resultere i økt pasientmobilitet uten krav om forhåndsgodkjenning for poliklinisk sykehusbehandling uten overnatting.

Enhver EU-borger kan alt i dag søke behandling ved sykehus i andre medlemsland dersom det dreier seg om en behandling som en har rett til i eget land - og dersom en har fått forhåndstillatelse til det fra eget helsevesen.

Politikere lokalt og sentralt tar i økende grad til ordet for at drift av sykehus må tilbake til en modell styrt av politikere.

I forslaget til helsedirektiv legges det altså opp til at en obligatorisk forhåndsgodkjenning som er praksis i dag bortfaller. Så kan man spørre seg om hensikten med en slik liberalisering av et område som er så viktig for det enkelte land å ha forutsigbarhet og styring over? Neste spørsmål å stille

er om dette kommer i strid med EU-traktatens § 152. Her heter det at hensynet til velfungerende helsetjenester nasjonalt alltid skal veie tyngre enn hensynet til det indre marked.

Som nevnt så gir forslaget til direktiv medlemsstatene mulighet for å kreve forhåndstillatelse hvis "utstrømningen av pasienter" blir så stor at den rammer budsjettbalansen i helsevesenet, eller evnen til å styre helsesektoren. Lar ikke slike problem seg påvise, kan det ikke kreves forhåndstillatelse for sykehusbehandling i utlandet. Om problemene er blitt store nok, kan bli et evig stridsspørsmål. EF-domstolen vil avgjøre.

Kompliserte grensekryssende erstatningskrav kan også øke betraktelig dersom det er riktig at hver tiende sykehusbehandling forårsaker skader. Dette hevder EU-kommisjonen i innledningen til direktivforslaget. Det samme

«Etter at hele foretaksmodellen ble avskaffet våren 2004 i Skottland, er man nå tilbake til en drifts- og finansieringsmodell hvor alle opererer på grunnlag av de budsjetter de får tildelt. Et ledd i demokratiseringsprosessene er vedtaket i parlamentet om at direkte og politisk valgte/oppnevnte skal utgjøre flertallet i helsestyrene. Konkurransetsetting og outsourcing av støttetjenester er under full avvikling. Det skotske helsevesenet skal baseres på samarbeid - ikke konkurranse.»

vil gjelde uenighet om pasientrettigheter i skjæringspunktet mellom nye regler for fri flyt og EU-landenes nasjonale regelverk.

Redusert kontroll og styring

Direktivet reiser viktige og prinsipielle problemstillinger. Nærhetsprinsippet, likhetsprinsippet og nasjonalstatenes styringsrett over eget helsevesen står i denne sammenheng helt sentralt.

Helsedirektivet pålegger landene å likebehandle offentlige og private leverandører i andre land, selv om man har en politikk mot å bruke kommersielle aktører i eget land. I en rapport om Skottlands reversering av et markedsbasert helsevesen konkluderer skotske forskere at den største og viktigste utfordringen til den offentlige, skotske modellen er EUs helsedirektiv.⁸ Skotske forskere argumenterer for at direktivet vil tvinge fram markedsløsninger som et klart flertall i Skottland nylig har sagt nei til.

Kritiske EU-politikere hevder at helsedirektivet må ses i sammenheng med privatiseringen av offentlige helsetilbud, og har advart mot å la seg forføre av positiv ordbruk som valgfrihet og pasientrettigheter. Mobilitet må ikke brukes til å maskere en mulig liberalisering av helsetjenestene. Bekymringen er blant annet at markedet vil undergrave nasjonale systemer. Andre kritikere i EU-parlamentet har uttalt at alt som tas opp i forslaget til helsedirektiv - pasientrettighetsdirektiv, kunne vært løst innenfor dagens bestemmelser og rammer for samordning av nasjonale trygdeytelser. Det er ikke nødvendig med et direktiv som anvender indre marked-regler på helse.

Pasientfokus er viktig! I prinsippet er det bra at pasienter skal kunne få behandling på tvers av landegrenser. Men dette må ikke føre til større sosiale forskjeller eller nedbygging av landenes helsesystem.

Åpen, demokratisk prosess om konsekvenser I en debatt om EUs helsedirektiv må EUs grunnleggende målsettinger for det indre markedet være utgangspunktet. Dette må vurderes i forhold til de forutsetninger den norske regjering satt som krav følgende punkter i sitt høringsinnspill i 2007.

- Mulighetene for å planlegge og kontrollere de offentlige helsekostnadene må trygges.
- Norske prioriteringer mellom pasientgrupper må ikke undergraves.
- Kvaliteten på helsetjenestene må sikres.
- Helsetilbudet i tynt befolkede områder må opprettholdes.
- Medlemsstatene må sjøl avgjøre hva som er passende og etisk forsvarlig behandling.
- Økt pasientmobilitet må ikke føre til større sosial ulikhet i tilgangen til helsetjenester.
- Det må ikke bli slik at bare de mest ressurssterke pasientene kan nyte godt av helsetjenester i utlandet.
- Kvinners helse og kvinnesjukdommer må gis tilstrekkelig oppmerksomhet.
- Friheten til å yte helsetjenester og til å etablere seg i et annet land må ikke bety rett til offentlig støtte fra dette landet.

Disse forutsetninger lar seg vanskelig forene med intensjonen i EUs helsedirektiv om å

etablere et europeisk marked på helseområdet.

LO-kongressen som viktig premisleverandør

LO-kongressen i mai 2009 drøftet helsepolitikken og markedsutviklingen i offentlig sektor. En enstemmig kongress avviste den gang EUs helsedirektiv, og gjorde følgende vedtak:

”Helsetjenester skal ikke være en handelsvare. LO er i mot markedstenking, bedriftsøkonomisk lønnsomhetsvurdering, konkurranseutsetting og privatisering i helsevesenet. Planlegging og dimensjonering av landets helsetilbud må være statens ansvar. I denne sammenheng blir det viktig å motarbeide et helsedirektiv fra EU dersom det vil undergrave muligheten for nasjonal styring.”

Ja til samarbeid - nei til marked og privatisering

Det er ingen tvil om at samarbeid mellom nasjonale helsemyndigheter er nødvendig. Spørsmålet er om EUs helsedirektiv er svaret på morgendagens utfordringer.

Helsepolitikken er et nasjonalt anliggende, og et helsesamarbeid på tvers av grensene må ha dette som sitt utgangspunkt. Andre samarbeidsformer er mer hensiktsmessig sett fra et pasientperspektiv, et demokratiperspektiv og ut fra det verdigrunnlaget det norske velferdssystem er forankret i. LO-vedtaket, og regjeringens egne krav fra 2007 er et godt utgangspunkt for debatten om Norge skal legge ned et eventuelt veto. I den kommende debatten om egen helsepolitikk og EUs helsedirektiv må alle konsekvenser fram i lyset.

8 Eilertsen, Roar. De Facto - kunnskapssenteret for fagorganiserte. De tok sykehusene tilbake. Om Skottland og New Zealands farvel med markedsmodeller i sykehussektoren.

BRYR VI OSS EGENTLIG OM DE RUSAVHENGIGE?

AV **OLA KRISTIAN JOHANSEN**

FOTO: **ANDRES RODRIGUES**

Alt for ofte tilbringer rusavhengige store deler av livet sitt i fengsel grunnet rusrelatert kriminalitet. Alt for ofte ber rusavhengige som hjelp, uten at det finnes gode hjelpetilbud. Alt for ofte står barn, foreldre, venner og andre og gråter ved grava til sine kjære - som ikke klarte å komme seg ut av ruslivet.

Jeg har egentlig irritert meg litt over denne heroindebatten som har pågått, fordi jeg anser den som et blindspor. Hva disse ulike medisinene heter og hva de er fremstilt av er i grunn underordnet. Jeg vil flytte fokuset over på andre aspekter ved rusomsorgen enn legemidlene. Det er faktisk slik at medisiner alene har svært begrenset nytteverdi – både for brukeren og det øvrige samfunnet. Med dette mener jeg ikke at riktig medisinering er uviktig, men det ikke er her nøkkelen til rehabilitering ligger. Problemene forsvinner ikke med reseptene, men de kan undertrykke problemene en periode.

Rusavhengighet blir produsert i samfunnet, derfor er vi som samfunnsaktører ansvarlige for å finne løsninger på denne utfordringen sammen. Som medmenneske, samfunnsviter, politiker og tidligere rusmisbruker føler jeg meg nesten forpliktet til å komme med et bidrag i den ruspolitiske samfunnsdebatten. Jeg synes rett og slett at det er forferdelig at vi stadig forskjellsbehandler og diskriminerer mennesker med rusproblemer, og at vi ikke klarer å stable på beina en helhetlig behandlingsskjede. I dette innlegget skal jeg ikke foreta noen samfunnsdiagnostisering av hvorfor vi ikke prioriterer å gjøre mer for rusmisbrukerne, selv om det er fristende. Mitt anliggende her er å fokusere på kvaliteten i behandlingstilbud og rehabilitering for rusavhengige, eller rettere sagt fraværet av dette.

Forskjellsbehandling og diskriminering

Legemiddellassert rehabilitering (LAR) er betegnelsen på den norske ordningen for substitusjonsbehandling ved opiatavhengighet. Pasientene blir behandlet med metadon eller buprenorfin. Dessverre er det legemiddelforordningen som har hovedfokus, rehabiliteringen ser vi ikke så mye av. At LAR-pasienter må ta medisinen sin slik at de andre kundene på apoteket ser det, er både krenkende og unødvendig. Vi kan heller ikke godta at LAR misbruker sin makt og straffer ”ulydige” rusmisbrukere, slik blant andre Nrk avslørte i 19.02.2011. Et sårbart menneskes integritet er minst like viktig som hos et hvilket som helst annet menneske.

I turistsesongen skal Oslo se vakker og innbydende ut. En rekke mennesker har sett seg lei av at velferdsstatens lite flatterende bakside er synlig. ”Grensen er nådd. Dette er så ille at vi kan ikke ha det slik i byen lenger”, sier byråd for sosiale tjenester i Oslo, Anniken Hauglie (H). Tidligere er narkomane forsøkt spylt bort, og politiet har utallige ganger forsøkt å rydde plata med storaksjoner. Nå skal vi skape en tryggere by, hevder politimester Anstein Gjengedal. Aksjonen har også støtte blant en rekke forskere som mener at samlinger av narkomane må splittes opp for å ”hindre misbruk og overdoser”.

Jeg er uenig i at vi skal feie problemene under teppet, å mener at det er uverdig å behandle mennesker slik. Vi har godt av å se konsekvensen av måten vi har formet samfunnet vårt på. Antall rus-avhengige, tiggere, uteliggere og psykisk syke for den saks skyld er symptomer på samfunnets mentalhygieniske tilstand. Jaging av stoffmisbrukere medfører mer kriminalitet

og flere overdoser. Dette har ingen preventiv effekt, ungdommer som drar til storbyen for å kjøpe stoff klarer det uansett, men det bli farligere når det skjer i det skjulte. Dop er tilgjengelig de fleste plasser uansett. Vi må finne ut hvordan vi skal ivareta hver enkelt best mulig, ikke straffe dem for at de ikke deltar i samfunnet på en ”produktiv måte”.

*Antall rus-
avhengige, tiggere,
uteliggere og psykisk
syke for den saks
skyld er symptomer
på samfunnets
mentalhygieniske
tilstand.*

Forøvrig har jeg full forståelse for de som frivillig velger å ”melde seg ut av samfunnet”. Samtidig som jeg har dyp medfølelse med de som skvises ut og ekskluderes fra det vår samfunnsnorm tilsier at er det gode liv. Vårt markedsstyrte og miljødestruktive samfunn kan fylle noen og en hver med både sinne og avmakt. Vi har en jobb å gjøre sammen

for å snu denne utviklinga, det er et felles ansvar. Løsningen er ikke å fjerne alle synlige beviser, men å bidra til et mer mangfoldig og inkluderende samfunn der alle kan bidra ut fra de forutsetninger de har.

Noen rusmisbrukere klarer ikke, eller ønsker ikke å endre livsførselen sin – dette må vi respektere som en del av vår individuelle frihet, men disse menneskene skal også ha et verdig liv: med bolig, klær, mat, medisiner og et sosialt liv. Det er alt for mange rusmisbrukere som lever et uverdig liv – dette har vi et felles ansvar for.

Helhetlig behandlingsskjede

Motivasjon er ikke noe som vokser på trær eller nødvendigvis styrkes i påvente av behandlingsskjede. Når motivasjonen er der er det viktig å kunne tilby hjelp – ikke 6 måneder etterpå. Å avruse en heroinavhengig uten tilstrekkelig ettervern vet vi at er forbundet

med livsfare - fordi sjansen for overdose ved tilbakefall er veldig stor i denne fasen. Derfor er det viktig at rusmisbrukeren får direkte over i behandling etter avrusingen. Men kroppen er ikke som en bilmotor som kan leveres inn til reparasjon. Den vanskeligste jobben er ikke å avruse seg, men å holde seg rusfri.

Lange behandlingsopphold medfører en institusjonalisering – tilværelsen på institusjonen er beskyttet og rammene er tydelige. Utenfor institusjonen er det ingen beskyttelse eller rammer som opprettholder rytmen og verner brukeren fra fristelser. Utenfor institusjonen finnes heller ikke det store nettverket av tilgjengelige resurspersoner som institusjonen inneholder. Utenfor er den brutale virkeligheten, ensomheten og mangelen på tilhørighet til noe annet enn kulturen den rusavhengige er nødt til å bryte med for å kunne leve et rusfritt liv.

Tilbakefallsprosenten for rusavhengige som har mottatt behandling er enorm. De aller fleste begynner faktisk å ruse seg igjen etter lange behandlingsopphold. Dette har selvfølgelig mange årsaker, men en fellesnevner for mange er at de fortsatte å drikke alkohol etter endt behandling. Uten å ta munnen for full vil jeg faktisk påstå at ulike behandlere og støttepersoners holdning til alkohol kan være utslagsgivende for om rus-avvenningen lykkes. Når jeg vet at motivasjonen for mange som jobber innenfor rusfeltet er håpet om å kunne hjelpe rusmisbrukere “på rett kjøl” burde diskusjonen rundt hvorfor det går galt når det blir gjort så mye riktig være velkommen.

Det råder en oppfatning av at en rusavhengig

er frisk først når den kan drikke alkohol som “vanlige” folk. I følge denne tankegangen vil mange alkoholikere alltid være “syk” - selv om de er edrue, fysisk og psykisk friske, og velfungerende i samfunnet. Det finnes faktisk psykologer som mener at når klienten er ferdigbehandlet er det greit å drikke alkohol igjen. De aller fleste tørrlagte alkoholikere vet at de gambler med sin rusfrie tilværelse dersom de drikker en halvliter.. Dette burde egentlig være en selvfølge når vi vet at forskning viser at gener kan telle mer enn 50 prosent for om mennesker blir avhengige av rusmidler eller ikke.

Når motivasjonen er der er det viktig å kunne tilby hjelp – ikke 6 måneder etterpå. Å avruse en heroinavhengig uten tilstrekkelig ettervern vet vi at er forbundet med livsfare

For noen x-narkomane fungerer det fint å drikke alkohol av og til, men mange x-narkomane ville profittert på å adoptere denne kunnskapen fra tørrlagte alkoholikere. For mange er det jo nettopp fordi rus ble brukt til å døyve smerte, oppleve nytelse, eller som krykke til å mestre vanskelige situasjoner at avhengigheten ble et faktum. Da burde det være rimelig åpenbart at det er en risikosport å gjenoppta dette mønstret - selv om substituttet er sosialt akseptert og legalt.

Å bryte ut av rusmisbruket innbefatter en rekke viktige valg. Rehabiliteringen innbefatter for de fleste at må bryte med miljøet de vanker i, finne nye mestringsaktiviteter (helst en jobb) og opparbeide seg et nettverk av mennesker med andre felles interesser enn rus – en ekstra krevende øvelse for de som har tilbragt livet på utsiden. Veien til rusfrihet er en langsiktig og omfattende prosess som krever tilrettelegging og tålmodighet fra omgivelsene, men mest av alt motivasjon og viljestyrke fra den rusavhengige.

Rusavhengige i fengsel

Ca 70 prosent av de innsatte er straffet på grunn av rusrelaterte forbrytelser. Derfor burde det være mulig å sone i ett fengsel som ikke florerte av rusmidler. Slik det fungerer i dag er ruskontrollen bare ett spill for galleriet. Det er en smal sak både for innsatte og besøkende å smugle inn rusmidler. Jeg er også opptatt av at vi må fokusere mer på belønningssystemer enn på straff, men når straffen først er satt kan vi ikke misbruke de knappe resursene vi har til rusbehandling på umotiverte rusmisbrukere som ønsker en mer behagelig soning.

Det er noe som er alvorlig galt når enkelte kommer ut av fengsel med et langt alvorligere misbruksproblem enn de hadde før soning. Jeg er spesielt bekymret for unge lovovetredere, som ofte er mer søkende, og dermed mer disponert for å utvikle et nytt eller større avhengighetsproblem. Rett til å sone i rusfrie fengsel bør være en menneskerett i et moderne samfunn.

Ettervern

Ettervernet er helt avgjørende for om avrusningen og behandlingen i det hele tatt skal ha noen langsiktig hensikt. Ettervernet bør dekke behovet for å ha noen å snakke med når russetet melder seg, og eller om brukeren går på en sprekke og trenger hjelp til å komme seg videre. Ettervernet bør være en sparringspartner når regler for eget liv skal utformes. Ettervernet bør bidra til at brukeren finner arenaer å tilegne seg sosiale ferdigheter og yrkesrelevant kompetanse. Vi trenger en rusomsorg som innebefatter avrusning, behandling og ettervern, og et menneskesyn som sier oss at belønning virker bedre enn fordømming. Vi må ikke miste troen på menneskets endrings- og forbedringspotensial.

Nanoteknologi - problemer og perspektiver

AV ØRNULF GODAGER

Når en skal behandle dette emnet (og beslektede emner) så er det nødvendig med en viss grunnleggende teknologisk kunnskap og forståelse. Men det er viktig at en ikke fortaper seg i de mange interessante teknologiske problemene. Det er ikke dette som er vårt emne. En bør alltid ha i minnet at det er emnet som er bestemmende for innholdet i begrepen. Det som er vårt tema er under hvilke samfunnsmessige forutsetninger denne nye teknologien vokser fram og hvilke samfunnsmessige følger dette får. Vi kan trekke fram en parallell som belyser dette. Du behøver ikke kunne manøvrere et atomkraftverk eller kunne lage en atombombe for å være mot atomkraft eller atomvåpen. Det er nok at du forstår hva dette innebærer for menneskene.

Hva er nanoteknologi?

Først litt om størrelsesnivået denne teknologien arbeider på. Det går en milliard nanometer på en meter. På en nanometer er det plass til 10 hydrogenatomer. Tidligere har teknologien arbeidet ned mot molekylnivået. Den nye teknologien arbeider nede på atomnivået. Det er mulig å flytte på enkeltatomer for å lage nye materialer eller gi gamle materialer nye egenskaper. Denne teknologien gjør det mulig å bruke enkeltatomer eller grupper av atomer som byggeklosser, omtrent som legoklosser av forskjellige størrelser, til å lage materialer med helt nye egenskaper. Dette er stoffer som tidligere ikke fantes i naturen. Materialers egenskaper som f.eks. ledningsevne, lysegenskaper, magnetegenskaper, styrke osv. kan endres radikalt om en bare flytter på ett atom i et molekyl. Ett slikt stoff er nanorør. De er bitte bitte små, og er bygget opp av kullstoffatomer på en bestemt måte, har altså en spesiell struktur. De er ekstremt lette og ekstremt sterke. Hårdheten er omtrent som hos diamant. Mye av nanoteknologien befinner seg fortsatt på eksperimentstadiet, men en del av

teknologien og resultatene er allerede tatt i bruk i militæret og i næringslivet.

Hvilken teknologisk betydning?

Hvilken betydning vil denne nye teknologien få? Det er det svært komplisert å svare på. Men la meg prøve et stykke på vei. Det er startet en fabrikk som lager nanorør. Rørene er så smale at det er plass til 50 000 av dem ved siden av hverandre på et menneskehår. En annen fabrikk produserer gulvbelegg som er 3 – 4 ganger så sterke som vanlig. Stoffer kan også tilsettes maling og lakk som da blir 2 – 4 ganger så sterke. Det lages nå verktøy som er så sterkt at det kan brukes 1 000 ganger lenger enn det som er vanlig i dag. Det finnes også et nytt materiale som veier en sjettedel av stål og er 100 ganger så sterkt. Den nye teknologien kan også brukes innen kjemisk og medisinsk industri. Også i dataindustrien er den tatt i bruk. IBM bruker den til å øke kapasiteten på harddisker i datamaskiner. Det finnes også andre bruksmåter, for eksempel til rensefiltre. Denne nye teknikken kan antagelig bety at en sparer råmaterialer i stort omfang.

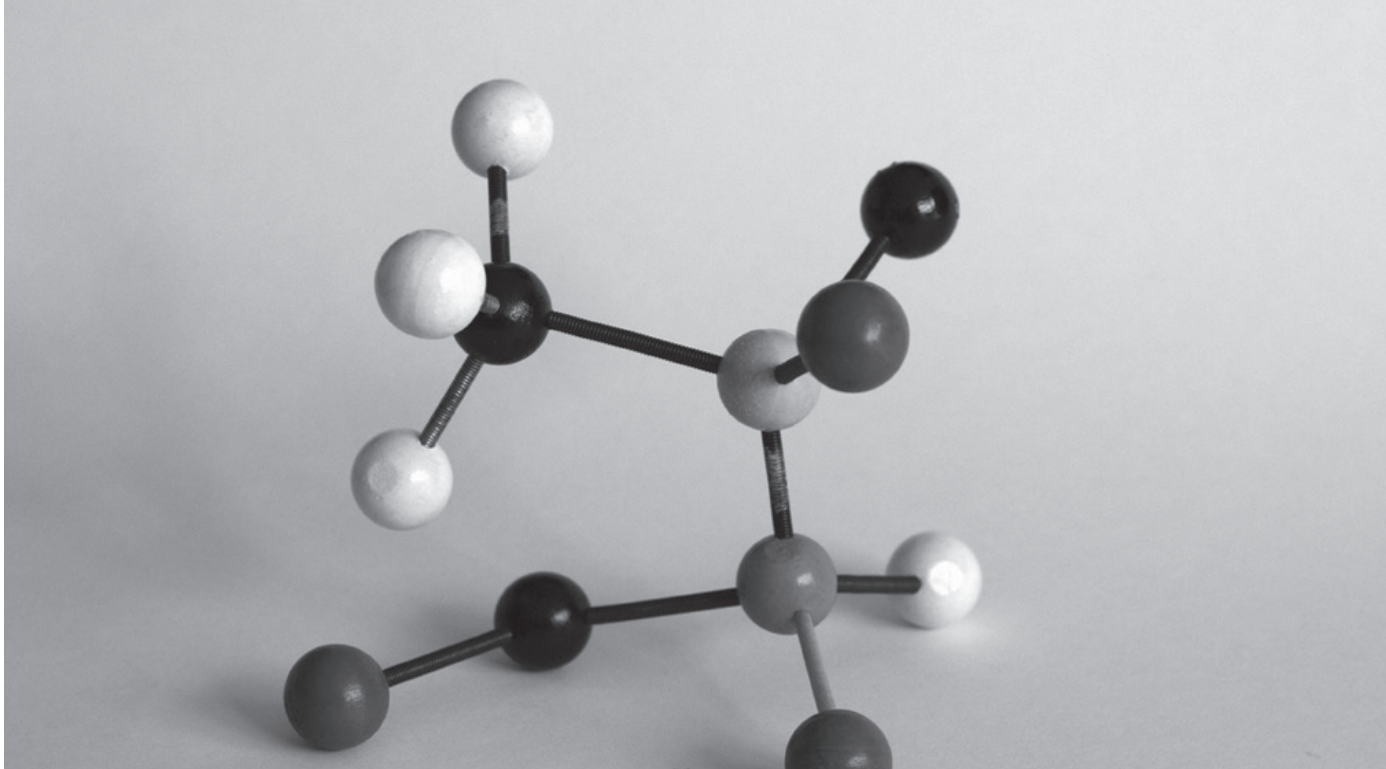
Vi vet at det er slik at i soner der to vitenskapsgreiner møter hverandre eller overlapper hverandre, så oppstår det nye vitenskapsgreiner. Derfor kan vi regne med at nanoteknologien også vil skape nye vitenskapsgreiner i sin yttersone. I mange år har det vært forsket på og arbeidet med å lage biologiske datamaskiner. Disse utnytter naturens biologiske virkemåter på cellenivået. Allerede nå mener en å ha belegg for at disse

datamaskinene blir bitte små i forhold til dagens, og likevel 1 000 ganger så raske og med mye større "hukommelse". Vi kan jo forestille oss hva dette kan bety i kombinasjon med nanoteknologi: Bitte små, lette datamaskiner som tåler svært hardhendt behandling.

Innen medisinen kan nanoteknikken komme til å bety et nytt sprang i utforskning av det menneskelige legemet innenfra og nye helbredelsesmetoder. Hjelpemiddelet blir mikroroboter som følger med inn i fordøyelsessystemet eller følger blod- og lymfebaner. Resultatene av sine undersøkelser oversender de til datamaskiner utenfor kroppen. Også for proteseteknikken kan kombinasjon av datateknikk og nanoteknologi komme til å bety mye. Skal jeg oppsummere helt kort, vil jeg si det slik: Dette representerer et helt nytt sprang i den vitenskapelige-tekniske revolusjonen som vi er inne i. Dette spranget vil ytterligere forsterke rollen som vitenskapen har som direkte faktor i den materielle produksjonen.

Samfunnsmessige konsekvenser

Nanoteknologien vil medføre en rekke viktige endringer. De nye produksjonsmidlene er svært kostbare. Bl.a. må produksjonsbygningene være vibrasjonsfrie. Disse forholdene vil bestemme veksten i den faste kapitalen og antagelig skape et annet forhold mellom fast og variabel kapital. Antagelig vil råstofforbruket synke. Nanoteknologien krever en høyt sammensatt arbeidskraft. Dette vil påvirke

Modell av et molekyl. Foto: Simon Goldenberg

den variable kapitalen. Etter hvert vil også utdannelsessystemet bli påvirket.

De høye kapitalkravene vil i langt større grad utelukke små gründerbedrifter. Slik skiller den nanoteknologiske revolusjonen seg fra den elektroniske, der det også ble åpnet plass for småbedrifter. Antagelig vil nanoteknikken øke arbeidsprosessens samfunnmessige karakter. Biokjemiske montasjemetoder vil muligens endre arbeidsprosessen i retning av mer indirekte arbeid. Nye naturkrefter vil tas i bruk i arbeidet.

Hittil har det ikke lyktes det kapitalistiske samfunnet å spre den industrielle produksjonsmåten til alle samfunn på kloden. Bare produktene fra våpenindustrien har det lyktes kapitalistene å spre nær sagt over alt. Det er ikke særlig mye som tyder på at kapitalismen skal lykkes bedre med å gjøre den vitenskapelig-tekniske revolusjon og dens resultater tilgjengelig for hele menneskeheten, til tross for at dette kunne ha løst mange store problemer.

Miljømessige problemer

Produksjonen, bruken av nanoteknologi er omfattende og stadig nye produkter kommer på markedet. Samtidig begynner det å bli synlig hvordan det kapitalistiske systemet forholder seg til denne nye måten å produsere på. Det viser seg at systemets svakheter virker på samme måte som før, men med nye konsekvenser. Kapitalistene satser mye penger, både private og statlige, på disse områdene og forventer rask og stor avkastning på kapitalen. Med andre ord: Her handler det om profit, superprofit.

Med nanoteknologien kan en framstille nye stoffer som ikke finnes i naturen. Disse nye stoffene har selvsagt også nye, tidligere ukjente,

egenskaper. Etter hvert som forskningen har gått framover så har det blitt klarlagt at nanoteknologien også har egenskaper som kan forårsake farlige og omfattende skader. Det krever tid, til dels lang tid før skadene viser seg og blir forstått. Så viser det seg selvfølgelig at kapitalistene ikke har vilje eller tid til å ta slike hensyn. De produserer og selger sine varer uten at de kan si noe om eventuelle skadevirkninger. De ser bare "skadevirkningen" av at profitten ikke kommer raskt nok tilbake. De bryr seg ikke om å finne ut om en må ta bestemte forholdsregler under bruken av produktene. Under selve produksjonen har folk en viss beskyttelse av teknologiske grunner, men brukerne får ingen advarsler og heller ingen beskyttelse.

Hvilke farer er det som lurar i forbindelse med bruken av nanoteknologien og dens produkter? Det er sikkert mange, men i denne korte artikkelen kan jeg bare nevne noen få eksempler. Nanopartiklene er som nevnt ekstremt små og forekommer, så vidt jeg vet, ikke i naturen. En følge av det er at menneskekroppen ikke har noe naturlig forsvar mot disse partiklene. Noen forskere mener at løse partikler kan trenge inn i kroppen og de er så små at de kan trenge helt inn i cellene. Der kan de virke på samme måten som asbestfibere, som kjent fører det til kreft. Nanopartiklene brukes som belegg på andre stoffer, f.eks. skjærende verktøy i industrien eller som belegg på tekstiler for å gjøre dem vannrette. Men enten det dreier seg om regntøy eller maskinverktøy, så utsettes det for slitasje ved bruk. Denne slitasjen fører til løse nanopartikler som ikke er under kontroll.

Disse løse partiklene blir en helt ny form for forurensning, og det er ikke liket til å fange dem opp igjen. Det er ikke bare å feie dem sammen og putte dem i en pose. Dette problemet har ikke kapitalistene brydd seg med å løse, på samme måte som de ikke har greid å løse problemene med alt det radioaktive avfallet. Det radioaktive avfallet gjør at en stadig større del av kloden ikke er beboelig for mennesker og heller ikke kan brukes til å dyrke mat til mennesker og dyr. Vil forurensningen med nanopartikler få liknende følger når det får stort omfang? Det kan det ta lang tid å finne ut av. Eller blir det helt andre fenomener som vi i dag ikke har forutsetninger for å kunne forutse? Vi vet en del om skadevirkningene, men på langt nær nok. Imidlertid er det slik at produsenter, forretningsfolk og mediefolk viser liten interesse for mulige negative sider ved nanoteknologien og nanoproduktene. De vil ha minst mulig oppmerksomhet ved de negative sidene.

Materialers egenskaper som f.eks. ledningsevne, lyseegenskaper, magnetegenskaper, styrke osv. kan endres radikalt om en bare flytter på ett atom i et molekyl

Men det finnes en interesse for de negative sidene hos en del naturvernere og disse er aktive for å begrense skadene, der de har sertifiseringsordninger, nekter de å godta nanoprodukter. Det finnes også organisasjoner og skrifter som offentliggjør faresignalene og roper varsku. Blant de politiske partiene er det liten oppmerksomhet omkring disse problemene, uansett partifarge. Det er vanskelig å høste velgere på slikt. Motkreftene har også pekt på en annen utvikling som har sammenheng med utviklingen av nanoteknologien. Det vokser fram en sammensmelting av nanoteknikken med andre fenomener på mikroplanet slik at tidligere adskilte fagområder forenes

«De arbeidende massene, deres organisasjoner og politikere må skape seg et omfattende og dyptgående, systemkritisk helhetssyn. Dette vil blant annet innebære å utvikle en selvstendig ideologi som muliggjør et samarbeid mellom ulike avskygninger, en velutviklet, konkret politikk og en økonomisk strategi som peker fram mot en samfunnsmessig produksjonsmåte hvor det er de umiddelbare produsentene som styrer og ikke byråkratene.»

på nye måter. Dette omfatter bits, atomer, nevroner og gener. Denne utviklingen har fått betegnelsen BANG, som jo kan gi noen assosiasjoner. Drivkreftene i denne utviklingen er store internasjonale konserner som sikrer seg patentrettigheter og der i gjennom får monopol på store områder. Dette burde jo interessere alle radikale politiske organisasjoner, men denne interessen har et svært langsomt utviklingstempo og ser ut til å ha vanskelig for å øke i omfang og intensitet.

Perspektiver

Her i Norge satser en på nanoteknologi når det gjelder produksjonen av solceller, men ellers lite. Kapitalistene vil at staten skal forske mer, slik at de kan ta forskningsresultatene i bruk og tjene store penger. Det har vært en gruppe i gang med å se på forskjellig utnyttelse av den nye teknologien. I rapporten tok de også opp mulige farer eller ulemper med den nye teknologien. Dette ser ut til å ha gitt politikerne noen betenkeligheter, så bevilgningene over statsbudsjettet har ikke fått noen økning. De kapitalistene som har tenkt å utnytte forskningsresultatene er ikke villige til selv å betale for forskningen. De store landene satser mye i disse sammenhengene og i Norge blir vi hengende etter. Samtidig er det klart at olja ikke aleine kan bære Norges framtidige økonomi. Men politikerne ser ikke ut til å være framsynte. Det virker som om de ikke forstår at disse mikroteknikkene for en stor del er framtidens måte å produsere på.

Mye av beslutningene treffes i de private selskapene. Det gjelder også mye av de offentlige midlene. Mye av dem stilles til disposisjon for private selskaper og de "frie" universitetene. Det er disse som i høy grad iverksetter forskningen, bestemmer om hva og hvordan det konkret skal forskes. Fordi det er slik blir det i svært liten grad samfunnsøkonomiske kriterier som blir lagt til grunn for det som skjer. Det er åpenbart at politikerne kun styrer en liten del av utviklingen på dette og tilgrensende områder. Dertil er deres beslutninger dels nokså famlende. Hva så? Hva bør gjøres når situasjonen er slik som beskrevet?

Jo, det er tydelig at det bare er de arbeidende massene, deres organisasjoner og politikere som virkelig, og ikke bare formelt, representerer dem som har det nødvendige potensialet og er i stand til å utvikle både de nødvendige og de tilstrekkelige samfunnsmessige kriteriene for en optimal styring av samfunnsutviklingen. De materielle forutsetningene for slik styring er til stede i rikt monn. Men den subjektive sida hos de arbeidende massene, fra søppelkjører til professorer som deltar i produksjonen, er ikke utviklet til et slikt nivå som er på høyde med problemene. Oppfatningene er ufullstendige slik at en ikke er seg bevisst hvordan samfunnssystemet virker. De fleste mangler et helhetssyn som er utviklet til et systemkritisk nivå. Men mange er seg, i ulike former, bevisst at samfunnet ikke fungerer slik det burde. Fordi det er slik, er heller ikke kriteriene for samfunnsmessig styring fullt utviklet. Styringskriteriene befinner seg på forskjellige utviklingstrinn. Noen befinner seg kanskje bare i kimeform, andre har kommet ganske mye lengre. Da er selvfølgelig forståelsen av vektforholdet mellom de forskjellige kriteriene og samspillet mellom dem heller ikke tilstrekkelig utviklet. Dette kompliseres ytterligere av at det er snakk om styring både på det statlige plan og det globale plan.

Dette betyr at de arbeidende massene, deres organisasjoner og politikere må skape seg et omfattende og dyptgående, systemkritisk helhetssyn. Dette vil blant annet innebære å utvikle en selvstendig ideologi som muliggjør et samarbeid mellom ulike avskygninger, en velutviklet, konkret politikk og en økonomisk strategi som peker fram mot en samfunnsmessig produksjonsmåte hvor det er de umiddelbare produsentene som styrer og ikke byråkratene. Med dette som utgangspunkt i dag er det åpenbart en kjempeoppgave som vil kreve mye tid, stor klokskap og dyptgående samarbeidsevne fra mange parter. Hvor vanskelig det er å løse disse problemene framgår av sovjetssystemets sammenbrudd og alle de vanskene vi ser i det kinesiske samfunnet. Oppgavene blir ikke lettere av alle de imperialistiske krigene som utkjemper rundt på kloden. Med det objektive

grunnlaget som finnes, skulle det likevel være mulig å finne løsninger på problemene.

Det er tre viktige bærestolper for de løsningene som må skapes. Den ene er kampen for fred. Den andre er å bevare og videreutvikle demokratiet. Det tredje er en konsekvent og ufravikelig humanisme.

Artikkelen er basert på artikler, tekster og foredrag fra perioden 2002 - 2011.

Femårsplanen i Kina: Bedre omsorg, bedre energi og bedre teknologi

AV EGIL BERG

Politikken for reform og åpenhet ble i Kina i 1978 lansert under mottoet "de fire moderniseringer (landbruk, industri, forsvar, vitenskap og teknikk)" og formålet var så enkelt som å skaffe nok mat til befolkningen. Målet for den nylig vedtatte femårsplan illustrerer hvilket langt steg fremover Kina har tatt på disse vel 30 år.

I den femårsplan Folkekongressen vedtok for perioden 2011 til 2015 er syv industrier innenfor helseomsorg, energi og teknologi pekt ut som strategiske industrier som vil få skattelettelser og andre stimuli for å øke utviklingstakten. Samtidig skal minstelønningene økes, antall fattige bli færre og pensjonsordninger bedres. Dette skal skje samtidig med en reduksjon i veksten i økonomien fra ca. 10% til ca. 7%. Erfaringene fra de tidligere planer tyder på at også denne vil lykkes og bringe Kina et nytt steg mot et "harmonisk samfunn med beskjeden velstand", som planen er å oppnå i 2020. Dette beskrives som første trinn i Kinas vei til sosialismen, en vei som man trenger hele det 21. århundre for å gjennomføre. Sosialismens credo "å yte etter evne og få etter ytelse" betyr at man fortsatt er i et ulikhetssamfunn, men sikkert med mindre ulikheter enn det som preger det kinesiske samfunn i dag.

Dobling av nasjonalinntekten hvert 12. år

Selv en stigning på 7% er meget høy og innebærer en fordobling av nasjonalinntekten hvert 12. år. Industrialiseringen av Kina startet på østkysten, bredte seg vestover Yangtsedalen og inntar nå de vestligste provinsene. Denne ekstensive veksten ser en snart slutten på, og en mer intensiv industriutvikling er allerede i ferd med å ta form. Sentret i vest er Chunking, en by som nå er lagt direkte under regjeringen som tidligere Beijing, Tientsin og Shanghai. Den veksten som startet på østkysten i 1990-årene hadde et stort innslag av privat, utenlandsk kapital. Innslaget av privat kapital er nå langt mindre i utbyggingen av de vestlige provinser. Chunking har nå 32 millioner innbyggere og må være en av de største byer i verden. Denne planmessige ekstensive veksten har også vært et

sterkt bidrag til bekjempelsen av fattigdommen i Kina. Mange hundre millioner er bragt ut av fattigdommen, men enda gjenstår mange millioner, anslagene varierer, det laveste jeg har sett er 35 millioner. Siden også India har hatt en sterk økning i økonomien og også sliter med en stor fattigdom, kan det være interessant å se hvordan veksten i de to land har bidratt til reduksjon i fattigdommen. India har en befolkning på ca. 1,2 milliarder, Kina 1,3. På grunn av 1-barnspolitikken vokser Kinas befolkning saktere enn Indias, India vil derfor om få år overta Kinas rolle som den folkerikeste stat i verden. I perioden 1981 til 2005 sank andelen av fattige i befolkningen i India fra 66 til 42%, i Kina falt den fra 84 til 16%!

I perioden 1981 til 2005 sank andelen av fattige i befolkningen i India fra 66 til 42%, i Kina falt den fra 84 til 16%!

Noen av Kinas mest brennende sosiale problemer henger sammen med de såkalte vandrerarbeiderne. Da industrireisningen skjøt fart på 1990-tallet strømmet bønder til de nye arbeidsplassene. Omsorg og utdanning var knyttet til arbeidsplassen eller landsbyen eller boligkvartalet, disse "vandrerne" fikk ikke fast ansettelse og hadde dermed ingen rettigheter hverken til helseomsorg eller utdanning. De nye pensjonsordninger som nå skal bygges opp må baseres på "vår" modell hvor omsorg og utdanning er en kontrakt mellom staten og individet og dermed løser en av de største ulikheter i det kinesiske samfunn.

Om energien er det sagt at avhengigheten av kull, olje og gass skal falle fra i dag 90 % til 80 % i 2015. Kina vil da fortsatt være den største forurenser i verden selv om ikkefossile kilder, vannkraft, atomkraft, vindkraft og solenergi skal øke fra 10 til 20 %. Selv om planer for vindkraft og solenergi er kjempestore etter vår målestokk, monner det lite i en økonomi som øker med 7% pr.år. Da gjenstår atomkraft og vannkraft. Det har sikkert vært diskusjoner før, men enda sterkere nå, innen den kinesiske ledelsen om det overhode er mulig å kjøre med en økingstakt på 7% uten å ty til storstilt satsing på atomkraft. Den japanske katastrofen setter saken på spissen. Det blir spennende å se hvilke løsninger man kommer frem til. Det skal bygges ut mange

fosser for å droppe atomkraften. Men de enorme kullleiene ligger der fortsatt og det bygges hvert år nye kullkraftverk. Disse har bedre rensing enn de tidligere, som enten nedlegges eller forbedres. Å få en mindre miljøødeleggende energiproduksjon er et hovedmål i den nye femårsplanen.

Utvikling av teknologien er et fjerde punkt i femårsplanen. Kina er ikke lenger intressert i å være verdens leketøyprodusent. Målet er å komme på toppen i den teknisk-vitenskapelige produksjonssfære. Det skjer ved å utvikle egne forskningsinstitutter, ved å sende studenter utenlands og ved å kjøpe høyt utviklede industriselskaper, som f.eks. Elkem.

Politiske reformer

I sin tale til kongressen tok statsminister Wen Jiabao opp et uhyre viktig spørsmål om "kor naudsynt det er for Kina med ei gradvis politisk reform - utan det vil den økonomiske reforma ikkje koma vel i hamn". Kina har et langt stykke å gå på demokratiets veg, men vi må ikke glemme hvilken himmelvid forskjell det er på situasjonen i dag og den rettsløshet som hersket frem til 1976. Det er heller ikke sikkert at Kinas demokrati blir en blå kopi av "vestens" parlamentarisme. Bortsett fra tilbakeslaget i 1989 har det vært en styrt og villet politikk å utvide individets rettssikkerhet. Det har kommet ny lovgivning som sikrer arbeiderne bedre beskyttelse i lønns- og arbeidsvilkår. Sakte, men forhåpentligvis sikkert utvikles det også reelle fagforeninger med forhandlingsrett på arbeidsplassene. Streiker bidrar til at de gamle byråkratiske fagforeningene tvinges til å forlate sin meklerrolle og bli arbeidernes reelle støtte. Det er grunn til å håpe at det sivilsamfunnet som fungerer på landsbynivå også skal omfatte større deler av det kinesiske samfunnet.

Jeg vet ikke om statsministeren er mest opptatt av demokratiet som sådant, han er vel mest opptatt av at et samfunn med en høyt utviklet teknisk-vitenskapelig økonomi ikke kan fungere uten en velutdannet og yrkesmessig ærgjerrig arbeidsstokk. Da må man ha vekk alle rester av føydale holdninger overfor arbeidere og bønder. Demokratiet vil komme fordi økonomien krever det.

Den nordamerikanske borgerkrig - en revolusjon

AV HANS I. KLEVEN

I år kan vi markere jubileet for to viktige revolusjonære begivenheter. Den ene var borgerlig-revolusjonær og endte med seier. Den andre var proletarisk-revolusjonær og endte med nederlag. Jeg tenker på den amerikanske borgerkrigen 1861-1865 og Pariskommunen i 1871. Begge har Karl Marx analysert inngående og gitt oss verdifulle lærdommer fra.

Den amerikanske borgerkrigen var et yndet tema for stiloppgaver. Jeg husker så godt at jeg valgte det til tentamen da jeg gikk i siste klasse på realgymnaset i 1944/45 (om enn den gang ble det stort sett bare med en overflatisk beskrivelse). Dette blodige oppgjøret fascinerte oss mens en langt større krig da raste i verden og med tyngdepunkt i Europa - der Sovjetunionens røde armé tok de tyngste tak og avgjorde utfallet.

Den kjente amerikanske dikteren Walt Whitman, som sjøl var med i sanitærkopset under borgerkrigen, skreiv: "Jeg er sikker på at De forente stater gjennom denne krigen og dens følger - og bare gjennom den og disse - nå settes i stand til å begynne sin egen historie, og ikke lenger opprevet og delt til inn i livsnerven, men som en moralsk og politiske enhet i mangfold, slik som naturen i sine store skaperverk viser det, og enda langt større enn kun naturens verker." Etter hvert skulle det vise seg hva dette "skaperverket" kom til å inneholde av ikke bare positive, men også negative elementer i megaklassen! Men borgerkrigen i seg sjøl hadde som hovedelement en frigjøringsrevolusjon.

Bakgrunn og forløp

Det var i morgengryet den 12. april 1861 at de konfødererte sydstatsstyrker innledet borgerkrigen. Det var en ublodig begynnelse til den blodigste krig i amerikansk historie. Fire år seinere skulle mer enn 600 000 soldater ha falt. Sydstatene var nærmest en ruinhaug, men USAs enhet var reddet og fire millioner mennesker var frigjort fra slaveriet. Så kort om bakgrunnen.

Omkring midten av det 19. hundreåret var USA spaltet i to fiendtlige leire: Det industrialiserte nord basert på kapitalens utbytting av personlige frie lønnsarbeidere, og det agrare syd der den herskende klassen av plantasjeiere baserte sin makt og utbytting på fire millioner svarte slaver. I det langt mer kapitalistisk utviklede nord avviste man slaveriet, i det halvføydale (om vi kan bruke den betegninga) syd var man innstilt på for enhver pris å beholde slaveriet i den profitable tobakks- og bomullsøkonomien.

Kort etter at republikaneren Abraham Lincoln var valgt til USAs president i 1860 økte spenninga mellom de to områder. Hos slaveeierne følte Lincoln som en radikal trussel mot deres samfunnssystem. Og dette utløste separatist/spalter-bevegelsen. Anført av South-Carolina forlot

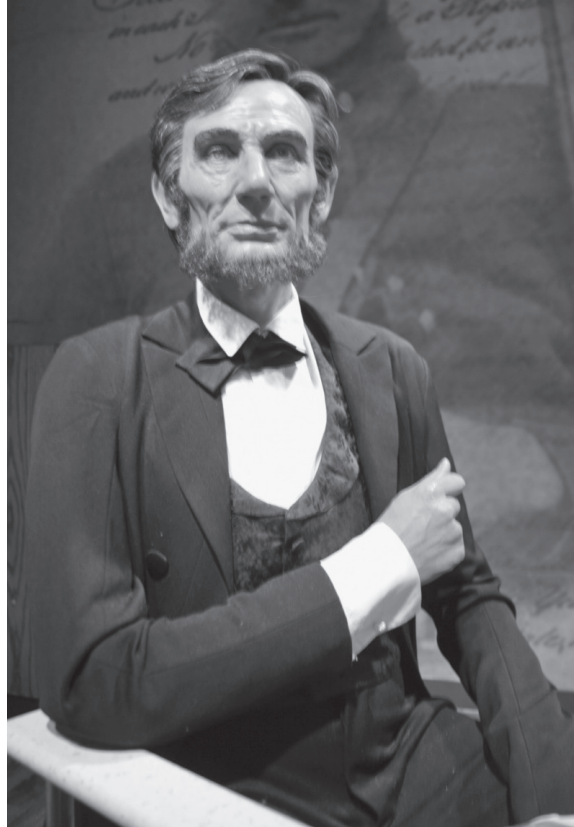
elleve sydstater i juni 1861 unionen. De stiftet Amerikas konfødererte stater og valgte Jefferson Davis til sin president. Ser vi nøkternt på det hadde sydstatene ingen mulighet til å vinne. Befolkninga her var knapt seks millioner mot nordstatenes 22 millioner. Men likevel, til å begynne med gikk sydstatene fra seier til

seier i de to første krigsåra, ledet av de dyktige generaler Robert E. Lee og Stonewall Jackson. Men dette var en forbigående framgang. Jo lengre krigen varte, desto sterkere gjorde den tallmessige industrielle overvekta i nord seg gjeldende.

Når det gjelder Lincoln, som i ettertidas amerikanske og europeiske historie står i en gloriøs glans og nimbus, skal vi merke oss at han til å begynne med slett ikke var noen ihuga forkjemper for slavefrigjøring. Hadde han kunnet redde unionen uten det drastiske, ja, revolusjonære tiltaket å oppheve slavehandel og slavearbeid innafor unionen, ville han ikke ha nølt, som han sjøl erklærte. Det er interessant å se hvilken differensiert vurdering Marx gir av Lincoln - ja, jeg kunne være fristet til å snakke om ambivalent holdning. I artikkelen "Om begivenhetene i Nord-Amerika" hilser han Lincolns proklamasjon om negerslavenes frigjøring. Og at dette dokumentet betydde et "brudd med den gamle amerikanske forfatninga". Det markerte en ny etappe i krigen - over til den revolusjonære krig. Samtidig som Marx framhever Lincoln som et menneske som kommer fra folket, som en plebeier, hvis handlinger er fri for fraser og jåleri, konstaterer han den borgerlige begrensninga i enkelte av Lincolns dekreter og kritiserer ham for vaklende og ubesluttet holdning. Men kommer tross det fram til å konkludere: "Lincoln vil i De forente stater og menneskehetens historie innta umiddelbar plass etter Washington!" (MEW 15, 553.)

I Europa hadde sydstatene og deres slavehushold ikke bare sympati, men også aktiv støtte fra det konservativt reaksjonære England og det bonapartistiske keiserdiktaturet i Frankrike - særlig i 1862. Da disse maktene truet med intervensjon erklærte Lincoln i januar 1863 alle slaver som befant seg i de reine sydstatene for frie. Men altså bare de i syd! Slavenes som levde i grensestatene fortsatte inntil videre å være sine

*Når det gjelder
Lincoln skal vi
merke oss at han
til å begynne med
slett ikke var noen
ihuga forkjemper
for slavefrigjøring.
Hadde han kunnet
redde unionen uten å
oppheve slavehandel
og slavearbeid innafor
unionen, ville han
ikke ha nølt*

Voksdukke av Abraham Lincoln på Madame Tussauds.
Foto: Even Sandvik Underlid

hvite herrers eiendom. Lincoln ville ikke risikere at disse stater ble drevet i armene på sydstatene.

Men uansett: Erklæringa om slavefrigjøringa fikk så vel innad i USA som utad mot verden en enorm betydning. Det var nå ikke bare snakk om kamp for å gjenreise nasjonens enhet, men om det politiske, juridiske og moralske mål å frigjøre millioner mennesker fra slaveri. Dette var et prinsipp som for lengst var offisielt godttatt og praktisert i Europa. (En annen sak er hva kolonimaktene, med England og Frankrike i spissen, praktiserte i sine kolonier. De dreiv både med slaveri og slavehandel.) Det betydde at det ble umulig for Frankrikes og Englands regjeringer å stille seg på sydstatenes side. De ville ellers komme i et for sterkt motsetningsforhold til den offentlige mening i deres eget land.

Sommeren 1863 inntreer et vendepunkt i borgerkrigen. Sydstatene ble slått ved Gettysburg og Vicksburg. Slaget ved Gettysburg (Pensylvania), som begynte den 1. juli varte i to dager og endte med militær katastrofe for general Lee. Den 4. juli trekker han seg tilbake med sine slagne tropper til Virginia. Samme dag vant unionsarmeen en ytterligere seier ved at den inntok Vicksburg.

Opprørerne kommer nå på defensiven. Ledende generaler i nord som Ulysses Sam Grant og William T. Sherman går inn for den totale krigens strategi, dvs. at nå skal det ikke bare kjempes mot fiendens armé, men også mot sivilbefolkninga i syd. Krigen gjøres så forferdelig som mulig. Krigen blir virkelig politikkens fortsettelse ikke bare med andre, men med alle midler. Yankee-armeen legger store områder i syd øde, brenner

ned for fote og undergraver motstanderens moral. I 1865 kapitulerer Konføderasjonen. Ved sida av hundretusener døde og sårede soldater falt utallige sivile som ofre.

Det politiske, sosiale og økonomiske resultat av borgerkrigen er fri utvikling for en kapitalisme basert på utbyttinga av personlig frie lønnsarbeidere. Landets enhet med et stort indre marked var sikret. Og det skjer en voldsom økonomisk og befolkningsmessige ekspansjon. Med blant annet frigang for prinsippløse profittmakere og spekulanter - de såkalte copperheads. Grunnlaget var historisk lagt for den utvikling som har ført fram til den aggressive kapitalistiske supermakt og imperialistiske overkikador vi har opplevd - og opplever! - sia Den andre verdenskrigen sluttet.

Men samtidig førte borgerkrigen til en viktig etappe i den menneskelige frigjøringa. Og det er den viktigste sida ved denne revolusjonen Den svarte befolkninga i sør var frigjort fra sine lenker. I stedet for å være

slave, ble negeren personlig en fri mann og kvinne. De fleste forvandlet seg fra slaver til lønnsarbeidere. Noen få fikk et lite jordbruk. Hvorvidt deres økonomiske levekår ble bedre kan imidlertid diskuteres. En form for utbytting ble avløst av en annen. Og undertrykkelse og rasediskriminering, særlig i syd, kom til å fortsette i generasjoner helt opp til vår tid.

La oss nå se litt på hvordan Karl Marx vurderte den amerikanske borgerkrigen.

Marx og Engels om den nordamerikanske borgerkrigen

Sammen med Friedrich Engels behandlet han de politiske, sosiale og økonomiske problemer som hadde sammenheng med borgerkrigen først og fremst i den liberale og relativt radikale avisa "New-York Daily Tribune", som de var medarbeidere i, men også i andre organer. (Engels, som blant annet var ekspert på militærteoretiske spørsmål og krigføring, kom særlig til å vurdere de militære operasjonene under den nordamerikanske borgerkrigen.) Ut fra amerikanske kjelder og litteratur og personlige kontakter undersøker Marx grundig både årsakene til borgerkrigen og dens drivkrefter og karakter. Han påviser at borgerkrigen i USA var en nødvendig følge av kampen mellom de to antagonistiske kreftene: det industrielle nord med fabrikken som enhet og slavehusholdninga med plantasjonen som enhet i sør. Denne kampen, framhever Marx, var den drivende krafta i USAs historie i et halvt århundre.

Det var en kamp mellom to sosiale systemer, mellom det kapitalistiske systemet basert på lønnsarbeid i Nordstatene og et slaverisystem i Sydstatene som hindret den kapitalistiske utvikling. Det amerikanske negerslaveriet på Sydstatenes plantasjoner, med nært samband til det kapitalistiske verdensmarkedet (levering av råbomull til tekstilfabrikkene i Europa), med bibehold av førkapitalistiske utbyttingsmetoder, gjør Marx til gjenstand for vitenskapelig analyse. Samtidig viser han at finansborgerskapet og en del av industriborgerskapet i nord profilerer på bomullshandelen og andre produkter fra slavearbeidet, og følgelig var de interessert å beholde slaveriet. Mens altså på den andre sida ble slavearbeidet stadig mindre forenlig med den kapitalistiske utviklinga i nord. Det ble utslagsgivende og gjorde at slaverispørsmålet ble hovedsaken i borgerkrigen. Som Marx framholdt og skriver:

"Hele bevegelsen berodde og beror, som man

I Europa hadde sydstatene og deres slavehushold ikke bare sympati, men også aktiv støtte fra det konservativt reaksjonære England og det bonapartistiske keiserdiktaturet i Frankrike

ser, på slavespørsmålet. Ikke i den betydning om slaven innafor de bestående slavestater skulle bli emansipert eller ikke, men om de 20 millioner frie i nord lenger skulle underordne seg, og tillate, et oligarki på 300 000 slaveholdere. Om veldige områder i republikken skulle være plantesteder for frie stater eller for slaveriet. Og om unionens nasjonale politikk skulle gjøre slaveriets væpnede propaganda for slaveriet over Mexico, Sentral- og Syd-Amerika til sitt valgspråk.” (MEW 15, 338.)

I et så sammensatt fenomen, med så mange aktører og interesser på banen - og de mange motsetninger - er det lett ikke å se skogen for bare trær. Derfor er Marx' klare fokusering på slaveriet som nøkkelproblemet så viktig for oss, når vi skal bedømme den nordamerikanske borgerkrigen riktig. Samtidig har både han og Engels et annet overordnet utgangspunkt: Den revolusjonære bevegelsens interesser i Europa og Amerika - med den proletariske revolusjonen som perspektiv. Og med dette utgangspunktet definerte de den amerikanske og europeiske arbeiderklassens holdning til den amerikanske borgerkrigen. Krigen mot negerslaveriet i USA så Marx og Engels som et viktig moment i arbeiderklassens og arbeiderbevegelsens framdrift, akkurat som de så den amerikanske uavhengighetskrigen i slutten av det 18. hundreåret som åpning for borgerskapets herredømme. Begge krigene var borgerlige revolusjoner. Den første hadde formen av en nasjonal uavhengighetskrig. Den andre - en menneskelig frigjøringskrig, som samtidig bidro til å forsterke den revolusjonære bevegelse i Europa og ble et forvarsel om framtidig arbeiderrevolusjon. Og bare seks år etter den amerikanske borgerkrigen sluttet, gjorde arbeiderklassen i Paris revolusjon og etablerte verdens første arbeiderstat - Kommunen.

Kampen mot negerslaveriet så Marx og Engels som en del av internasjonalismens, den internasjonale arbeidersolidaritetsens, idé. Å avskaffe negerslaveriet var i samsvar med de arbeidende klassenes egne og innerste interesser. Flere ganger betonte de at så lenge negerslaveriet fortsatte i sydstatene hemmes den amerikanske arbeiderbevegelsens utvikling, ja, slaveriet bidro til å paralysere en sjølstendig arbeiderbevegelse i USA.

Helt fra begynnelsen av borgerkrigen tok Marx klart og utvetydig parti for Nordstatenes kamp og gikk inn for sydstatenes nederlag. Han understreket krigens progressive og revolusjonære karakter fra nordstatenes side, og at disse statenes mer progressive system ville seire. Samtidig unnlot han ikke å avsløre det nordamerikanske borgerskapets feige politikk som lenge nølte med å gå inn for å avskaffe slaveriet. I både “Kritikk av tingene i Amerika” og andre artikler kritiserte han skarpt regjeringa i nord for at den fryktet å gi krigen en konsekvent resolusjonær karakter. I et brev til Engels den 10. september 1862 bemerket han at det var “ikke annet å vente av en borgerlig republikk, der svindelen så lenge suverent har hedersplassen”. I artiklene, som alle er verd et studium (og som jeg her i en kort omtale - dessverre - bare kan streife), understreker Marx og Engels rollen til nordstatenes arbeiderklasse og farmerbefolkning som konsekvente motstandere av slaveriet. Og at “Ny-England og nord-vesten leverer armeens hovedmateriale”. Disse statene er “fast bestemt på å tvinge regjeringa til ei revolusjonær krigføring og å skrive på stjernebanneret ‘oppeheving av

slaveriet’ som slagparole”. (Samme sted, 525.)

I brev til Engels av 7. august 1862 betoner Marx at den fattige hvite befolkninga i syd, som i bunn og grunn hatet slaveholderoligarkiet, framleis var befanget i rasefordommer. Bare ei mer beslutsom krigføring fra nord kunne få dem til å snu og gå inn for å bekjempe slaveriet. Mente de. Vi veit at lenge, lenge etter borgerkrigen kom rasefordommene til å sitte djupt også i deler av den hvite arbeiderbefolkninga - framfor alt i sør. Skjellsord som “nigger” og “boy” florerte.

Samtidig som Marx tillå nordstatenes seier stor betydning, viste han til den moderate og klassebegrensede

karakteren som det amerikanske borgerskapets programerklæringer og politikk hadde. Dette gjenspeilte framfor alt handels- og finansborgerskapets interesser av å bevare rester av slaveriet. Som han skriver i artikkelen “Valgresultatene i Nord-Statene”: Nettopp byen New York, som “sete for det amerikanske pengemarkedet og full av hypotekkreditorer på de de sydlige plantasjene”, var “aktivt med i slavehandelen helt opp til den siste tida”. Og på terskelen til, og også under borgerkrigen, utgjorde de hovedstøttene for Det demokratiske parti, som tilstrebet et kompromiss med slaveholderne. (Samme sted, 565.) For å forstå begivenhetenes videre utvikling i USA er denne henvisninga hos Marx nyttig for oss. Den forklarer mye av hvorfor rasediskrimineringa og den nasjonale og sosiale undertrykkinga (tenk bare på indianernes stilling) kom til å bestå, sjøl om slaveriet ble avskaffet og nordstatene seiret.

Helt fra begynnelsen av borgerkrigen tok Marx klart og utvetydig parti for Nordstatenes kamp og gikk inn for sydstatenes nederlag.

Det tjuetførste århundres imperialistar og nykolonialistar:

Nytt kappløp om Afrika

AV ANDILE LUNGISA

Denne artikkelen undersøker den aukande konflikten mellom Kina og USA i det dei grip om seg på det afrikanske kontinentet, som er ei strategisk scene for bae aktørane. Denne omgripinga, som Rudyard Kipling kalla "Det store spelet", går føre innafør ramma av ein historisk nedgang for kapital, samtidig med den dalande leiarskapen til USA som verdas einaste supermakt og stigninga til Kina som hovudrivalen om framtidig verdsherredømme.

Kina investerar i Afrika

I kjølvatnet av den globale økonomiske henge-myra i dag har Kina stått fram som ein markant kapitaleksportør. I staden for å investere heime, så gjer den kinesiske staten og viktige delar av den nye entreprenørklassen store investeringar utanlands, særleg for å sikre tilgang på råvarer og industri i Afrika. Beijing byrja ein "gå globalt" politikk i 2000, noko som førte til ei rask stigning av utanlands investeringar. Sidan kredittmarknaden krympte drastisk i september 2008, så har kapitaleksporten frå Kina stige markant. Kinesarane har dratt fordel av dei fallande aksjeprisane og behovet til mange cash-hungrige føretak for tilgjengeleg likviditet.

Kinas statskontrollerte banksystem har vore godt verna mot den globale finansielle stormen, og det har sett Beijing i ei sterk stilling for oversjøiske investeringar. Kinas hovudfokus har vore mineral- og energiressursar for sin svære industrielle base. Taktikken har vore å dra nytte av dei noverande låge vareprisane på globalmarknaden til å kjøpe opp og overta strategiske ressursreservar. Kinas forhold til den demokratiske republikken Kongo viser best dette nye engasjementet i Afrika.

Kongos Marshallplan

Kongo held på å få ni milliardar dollar i kinesiske investeringar i noko som har vore kalla

Kongos Marshallplan. Investeringane er ikkje meint å bygge opp att økonomien i Kongo etter øydeleggingane i krigen mellom 1998 og 2003, der meir enn fem millionar døydde, hovudsakleg av sjukdom og svolt. Avtalen mellom Kina og Kongo som vart undertekna 28. januar 2010, skal gje Kina ettertrakta billeg ressursar og den kongolesiske eliten større høve til å gjere seg rikare.

Kinas Eksport-Import Bank, Exim, tok på seg å finansiere jarn- og vegprosjekt og istandsetting av gruvesektoren, som var stygt skada gjennom år med krig, korrupsjon og vanstell. Kina har alt sendt 5000 containerar med mineutstyr for å renovere gruvene i Katangaprovinsen. Kongos planleggingsminister Oliver Kamatu har sagt at 3 milliardar dollar vil gå til å sette i stand gruvene, og 6 milliardar vil bli brukt på infrastruktural.

Kinas Sinohydro selskap og Jarnvegsbyggsselskap har forhandla fram ein avtale som gir dei ein eigedel på 68 % i eit sameint selskap, medan 32 % går til det statlege (kongolesiske) gruveselskapet Gemcamines. Kinesiske statlege selskap har fått to store kopar og kobolt konsesjonar for om lag 10,62 millionar tonn kopar og 620.000 tonn kobolt. Kongo produserte årleg 500.000 tonn kopar i 1989 da utvinninga var på det høgste.

Den nye føreslåtte infrastrukturen vil bestå av 3.300 km veg og 3.000 km jarnveg. Det mineralrike Katanga vil bli knytt med jarnbane til hamnebyen Matadi i vest og med veg til Kisan-gani ved Kongo-elva. Transportsambanda til Zambia i sør vil også bli styrka.

To vasskraftbasseng er føreslått for å gje kraft til mineralutvinninga og eksportere energi til det kraft-hungrige Afrika, serleg Sør-Afrika.

Kinesiske selskap og arbeidarar vil stå for mesteparten av utbygginga, med sers lite utbytte for den kongolesiske arbeidsstyrken eller den utvida økonomien. Samferdselsminister Pierre Lumbi rapporterte til parlamentet at avtalen inkluderte bygginga av mange hundre klinikkar, sjukehus og skular, men dette bidraget er lite for eit land på storleiken til Vest-Europa.

Som med tidlegare utsal av mineralrettar i Kongo, så kan ikkje konsesjonane til Kina bli nøyaktig fastsett. Ingen ekspertar er på plass for å vurdere verdiane. Men kongolesiske businessfolk spekulerer i at Kina vil hauste minst 30 milliardar dollar i profit.

Kina har akkurat gått forbi USA som Afrikas viktigaste handelspartnar.

Privatiseringsprogrammet i Kongo, som vart drive fram av det Washington-dominerte Internasjonale Pengefondet (IMF) og Verdsbanken etter slutten på krigen i 2003, opna døra for oppdelinga av den nasjonaliserte gruveindustrien. Kontraktar blei skrivne ut som gav vekk mine-konsesjonar for så lite som 15

millionar dollar der ressursane vart verdsette til 60 milliardar dollar.

Kinas veksande rolle i Kongo har komme i staden for den førre kolonimakta Belgia, som har vorte svært kritisk mot president Joseph Kabilas regjering. Kabila har tvinga Belgia til å stenge konsulatet i Bukavu, trekte Kongos ambassadør tilbake frå Bryssel og stengde konsulatet i Antwerpen tidlegare i år. Den belgiske diamantindustrien er rapportert å vera skrekkslagne av tiltaka.

Kompromisslaus Obama

Den andre hovudpersonen i "Det store spelet" er USA. Verdien av Obamas familiebak-

Port de Loukoléla i la Cuvette-regionen i Kongo.
Foto: Flickr
Creative Commons /
Bsm15

runn vart påskjønta tidleg i hans forsøk på å bli president av Zbigniew Brzezinski, tidlegare nasjonal tryggingrådgjevar under president Jimmy Carter og ein nøkkelfigur i utforminga av Obamas utanrikspolitikk. I august 2007 uttalte Brzezinski at Obama "innsåg at utfordringa er eit nytt andlet, ei ny kjensle for retning, ein ny definisjon av Amerikas rolle i verda." Brzezinski var blant mange hovudfigurar i det amerikanske utanrikspolitiske etablissementet som såg i Obama ein måte å gje USA eit "nytt fjes" til resten av verda, noko dei såg på som avgjerande etter tabbane og tilbakeslaga for amerikansk imperialism under Bush.¹

Obama levde opp til forventningane i Ghana. Han spela på si afrikanske avstamming, nett som han la vekt på den muslimske arven sin månaden før i Kairo. Biletet av dei to barna til Obama som spaserte ut i sola frå Cape Coast Castle, som mange afrikanarar aldri kom levande tilbake frå, vart dyktig utnytta av fotografane. Da han drog frå denne staden med så mykje menneskeleg lidning, sa Obama: "Det minner oss på at så fæl som historia enn kan vera, så er det alltid muleg å komme over ho." Meininga bak dette var at same kva Afrika hadde lidt i fortida, og same kva kontinentet held fram med å lide under hendene på bankane, storselskapa og vestlege regjeringar, så ligg ansvaret og skylda hjå det afrikanske folket sjølv.

Obama kom med ein kompromisslaus bodskap, sagt meir beinveges enn det George Bush våga å gjera under hans besøk til Ghana i 2008; at bistand berre ville bli tilgjengeleg som gjengjeld for iverksettinga av politikk som tente interessene til den amerikanske regjeringa og selskapa, og at det ville bli mindre av hjelpa i framtida.

¹ Brzezinski er også kjend som grunnleggaren av "Den trilaterale kommisjonen" i 1973, saman med Henry Kissinger og David Rockefeller. Kommisjonen er eit forum for dei største overnasjonale selskapa i Nord-Amerika, Vest-Europa og Japan. [Oms. merknad]

"Utvikling," fortalde Obama parlamentarikarar, "avheng av god styring. Det er den delen som har vanta i alt for mange plassar, alt for lenge. Det er endringa som kan låse opp Afrikas potensiale. Og det er eit ansvar som berre kan akslast av afrikanarar."

Men førelesinga bar også fram ein trussel: "Vi har eit ansvar i å støtte dei som handlar ansvarleg og isolere dei som ikkje gjer det, og det er nøyaktig kva Amerika vil gjera," erklærte Obama. Det var ein bodskap som ingen vestleg "rosa-fjes"-leiar kunne ha avlevert utan å vekke motvilje i Afrika. Bistanden har allveg vore ein politisk reiskap til å tvinge tidlegare koloniland til å følge ein politikk som tener interessene til imperialistdonorane.² Men der Bush følte seg tvinga til nokre symbolhandlingar som Millennium Challenge Account og auka løyvingar mot aids og malaria, så brukte Obama prestisjen han heldt for avstamminga si til beint fram å insistere på at afrikanske regjeringar tråkka USA-vegen.

Fri marknad og privatisering

Obamas insistering på at Ghana og andre afrikanske regjeringar oppnår "godt styresett", er eit krav om meir av fri marknad som alt er påtvinga med katastrofale resultat for levekåra for folket. "Godt styresett" tyder privatisering av essensielle tenester som telekommunikas-

² At også nordmenn kan springe ærend for imperialistane, fekk vi prov for i byrjinga av 90-åra. Vi hugsar med gru GH Brundtlands famøse brev til den zambiske regjeringa, der ho truga med atterhald av bistanden viss ikkje Zambia fjerna subsidiane på maismelet; hovudmaten til dei fattige massane. [Oms. merknad]

jon, vatn og energi, tilliks med sosiale tenester som helse og undervisning. Det inneber også fjerning av subsidiar frå småbønder og avvikling av importtoll.

Ghana har gått eit langt stykke på denne vegen, noko som er grunnen til at landet er blitt heidra med besøk frå to etterfølgjande amerikanske presidentar. Det er langt ifrå eit av dei fattigaste landa i Afrika, men 70 % av folkesetnaden i dei nordlege regionane lever på mindre enn ein dollar om dagen. Forventa levealder er på berre 58 år. Kvinner må ofte gå meir enn tre kilometer for å finne vatn, og det er sjeldan reint. Denne situasjonen vil forverre seg dramatisk.

Den globale resesjonen har råka Afrika hardt. Ghana var blant dei landa som fekk gjeldslette i 2005, men etter som verdien av valutaen søkk, så skli landet inn i gjeld på nytt. Svaret frå regjeringa har vore å innføre eit stramt budsjett i eit forsøk på balanse.

Obama har skifta fokus for "the war on terror" frå Irak til Afghanistan og Pakistan. Men plassen til Afrika i Amerikas globale strategi blir den same. For det første er verdsdelen ei vital kjelde for strategiske ressursar som olje og gass, men og for mange nøkkelformineralar. For det andre går ein høg del av verdas skipsruter tett ved Afrikas kystar. Følgjeleg må alle amerikanske regjeringar gje høg prioritet til dominansen over Afrika.

Det som ikkje vart nemnt på Obamas Afrikareise var den nye amerikanske militærkommandoen for Afrika, Africom, som blei danna under Bush. Tidlegare var militæroperasjonane

“USA er nøydt til å ”ri tigeren” som er Kinas oppkomst, Kinas beholdning på 2 billionar i dollarreservar og obligasjonar og aksjar og Kinas veksande innblanding i Afrika etter naturressursar. Med dette rittet håper dei enten å sementere Kinas engasjement i det internasjonale status quo som vil halde fram med å subsidiere Amerikas ustoppelege økonomiske nedtur i kommande tiår; eller , viss dette ikkje lykkast, å utnytte dei sosiale sprekkane i det kinesiske samfunnet og få høve til å ha eit klientregime i Kina.”

deira delte mellom Midtausten og Europakommandoane. Avgjerda om å danne ein eigen Afrikakommando avslører ei intensivering av amerikanske strategiske interesser i Afrika. For tida er Africoms hovudkvarter i Tyskland, men tanken er å finne ein base på det afrikanske kontinentet. Men Bush-administrasjonen kunne ikkje overtala noko afrikansk land til å gje fasilitetar. Obama kunne ikkje reise eit så politisk ømtåleg spørsmål offentleg. Sams-tundes med besøket hans dreiv Africom likevel ein serie aktivitetar, som vitjinga til destroy-eren USS Arleigh Burke til Dar-es-Salaam i Tanzania og eit seminar om ”helse og tryggleik” i Lusaka i Zambia.

Denne militariseringa til amerikansk utanrikspolitikk i Afrika viser Amerikas manglande evne til å handskast med den aukande rivaliseringa det møter, berre med økonomiske metodar. Kina har akkurat gått forbi USA som Afrikas viktigaste handelspartner. USAs handel med Afrika var verdt 104 milliardar dollar i 2008, ein auke på 28 %, medan Kinas handel var verdt 107 milliardar dollar, som er ei tidobling på det siste tiåret.

Tilhøvet mellom Kina og USA

Som ein konklusjon vil eg drøfte tilhøvet mellom Kina og USA. Kina avslutta offisielt sitt tiårslange yuan-dollar fastkurssystem i 2005 etter press frå Bush-administrasjonen for meir ”fleksible” vekslingskursar, men dei held på tett kontroll over valutaen for å halde kinesisk eksport konkurransedyktig. Samtidig har den gradvise revalueringa av yuan, 20 % dei siste tre åra, sett kinesiske eksportørar under eit kraftig press, også for samanbrotet til utanlandske ordrar dei siste månadene. Stilt overfor stigande tap av arbeidsplassar og framtidig sosial uro, så aukar oppmodingane inni Kina for at regjeringa skal devaluere yuanen. Fram til sist november hadde 20 millionar landlege

migrantarbeidarar mista jobben, og dei nye anslaga tyder på nye 40 til 50 millionar tidleg i 2011. Desse tala omfattar ikkje millionar av arbeidslause i byane. På Verdas Økonomiske Forum i Davos i Sveits skulda den kinesiske statsministeren Wen Jiabao USA for den pågåande globale økonomiske krise på grunn av ”overdriven ekspansjon av finansinstitusjonar i blind jakt på profit” og ”mangel på sjølvdisiplin hjå finansinstitusjonar og kredit-tvurderingsbyrå”. Utan å nemne Obama-administrasjonen direkte erklærte han: ”Proteksjonisme tener ikkje noko føremål unntatt å forverre og forlenge krise.”

Spenninga mellom USA og Kina har skapt frykt for at Beijing kunne dumpe sine amerikanske verdipapir på meir enn ein billion dollar, som ville utløyse ein øydeleggende kollaps av dollaren. Det kunne provosere Kina til ein plutsleg og dramatisk omvurdering av vekslingskursen og styringa med valutaeservane, tiliiks med viljen til å halde på amerikanske statsobligasjonar. Vi må hugse at dollar-yuan bindinga, som vart danna i 1994, tillet eit realprissystem å bli forma i Kina og skapte eitt økonomisk samband som strekte seg tvers over Stillehavet. På kort tid hadde heile regionen adoptert det som blei kalla den austasiatiske dollarstandarden. Ein viktig del av dei kinesiske varene blir fabrikkert på vegne av amerikanske selskap som får blåse opp sine profittar, og amerikanske forbrukarar får halde oppe konsumet, trass i stagnasjonen og nedgangen i reallønene. Dessutan vart Kinas aukande handelsoverskott ei hovudkjelde til kjøp av amerikanske statsobligasjonar, som hjelpte til å betale for deira underskott. Kina og Japan aleine held fjerdeparten av den uteståande amerikanske statsgjelda på 5,8 billionar dollar. Flaumen av billeg kreditt og varer frå Asia hjelpte den amerikanske sentralbanken til å halde på ei låg rente, som dermed vart eit grunnlag for Wall Street til å skape enda større

gjeld og kredittbobler, som igjen gav rom for meir eksportindustri i Kina, inkludert dei som blir ått av amerikanske firma.

USA og Kina spelar ”Det store spelet” på same viset som dei førre imperialismaktene Tsar-Russland og Storbritannia i ein tidlegare historisk epoke. Den amerikanske strategien er å halde Kina i ubalanse og den allveg aukande massen av dollar frå deflasjon og detronisering. USA er nøydt til å ”ri tigeren” som er Kinas oppkomst, Kinas beholdning på 2 billionar i dollarreservar og obligasjonar og aksjar og Kinas veksande innblanding i Afrika etter naturressursar. Med dette rittet håper dei enten å sementere Kinas engasjement i det internasjonale status quo som vil halde fram med å subsidiere Amerikas ustoppelege økonomiske nedtur i kommande tiår; eller , viss dette ikkje lykkast, å utnytte dei sosiale sprekkane i det kinesiske samfunnet og få høve til å ha eit klientregime i Kina.

Kinas strategi er å utnytte tabbane og arrogansen til tidlegare og noverande amerikanske administrasjonar, og nytte sin relativt sterke økonomi til å styrke si geopolitiske stilling, for på det viset å skunde på USAs alt minkande hegemoni.

Det er eit afrikansk ordtak som seier at ”når to elefantar slåst, så er det graset som får lide”. I dette høvet synest det som det er Afrika som vil bli graset som vil lide under ”Det store spelet” til imperialistane!

Andile Lungisia er ANC Youth League Deputy President, Pan African Youth Union Vice President og Executive Chairperson I National Youth Development Agency. Artikkelen er oppheveleg publisert i African Communist januar 2011. Omsett frå engelsk av Edvard Mogstad

Mesteren og Margarita: Det 20. århundres mesterverk?

AV PER LIND

Den sovjetiske forfatteren Mikhail Bulgakov, 1891 – 1940, fikk i midten av 20-årene satt opp sitt skuespill “Dager i familien Turbins liv”. Han skrev seinere flere skuespill, samt en del prosa. Intet av dette ble offentliggjort mens han levde. Hans skuespill ble ført opp først under krigen og seinere, hans prosa ble trykt først over tjue år etter hans død. I 1928 begynte han med arbeidet på romanen “Konsulenten med hestehovene”, som han holdt på med fram til sin død i 1940. Bulgakov, som var lege av utdannelse, var klar over at han led av en uheldbredelig sykdom, men det var bare et par av hans aller nærmeste venner som visste om dette. “konsulenten med hestehovene” eller “mesteren og Margarita” som romanen kom til å hete siden, er Bulgakovs livsverk, hans avskjedsgave til etterslekten. Helt til de siste dager av sitt liv vendte han stadig tilbake til romanen, omarbeidet og finpusset den, han la hele sitt geni i den. Resultatet er da også blitt et mesterverk, i klasse med det ypperste som er skapt i verdenslitteraturen. Det er vel neppe noe enkeltverk fra forrige århundre som kan sammenliknes med “Mesteren og Margarita” i sin allsidighet, originalitet, fantasi, form, spennvidde og verdighet! Av verkene i verdenslitteraturen tenker en unektelig på Goethes “Faust” når en leser Bulgakovs “Mesteren og Margarita”.

Stor sovjetisk litteratur

Holder man seg nærmere Bulgakovs krets, og søker etter sammenlikning innen sovjetlitteraturen, er det to verker som representerer to vidt forskjellige syn, Pasternaks “Doktor Zhivago” og Sjolokovs “Stille flyter Don”. “Doktor Zhivago” står nok ikke Bulgakovs roman noe etter på de områder den behandler. Bulgakov griper imidlertid over så mye mer enn Pasternak. Da “Mesteren og Margarita” kom ut i tidsskriftet “Moskva” i november 1966 og januar 1967, skapte den, med et svært mildt uttrykk, sensasjon! Januarnummeret av tidsskriftet, som brakte annen del av romanen, var revet vekk i

løpet av minutter der det i det hele tatt kom på disken.

Det er nesten umulig å gjengi bokens handlingsforløp, en kan i beste fall gi visse antydninger. Bulgakov opererer i flere plan og over et veldig register, men mister ikke et øyeblikk sitt faste grep på det hele. Romanen er i all sin mangfoldighet og i sine stadige tids- og planforskyvninger som meislet ut etter en matematisk formel. Bulgakov tar bl.a. for seg livet i Moskva i 20- og 30-årene, og leverer en flengende satire over karriéremakeri, besteborgerlighet og hykleri. Han sparer ingen av dem han henger ut, dvs som han lar Satan selv, i professor Volands skikkelse, herje med. Vi har ingen medlidenhet med formannen i MASSOLIT, Berlioz, som får hodet kappet av, heller ikke med teaterdirektøren Likhodejev eller hans underordnede, Varenukha, når Voland lar dem bli utsatt for sine fantastiske og djevelske påfunn. Og vi får latterdøren på vid vegg når Volands assistent, Korojev, under en ekstraforestilling på Varieté-Teatret, etter inntrengende oppfordring fra akustikksjef Apollon Apollonovitsj om å komme med avsløringer (av tricksene som blir gjort på scenen), isteden avslører hvor den ærede og høyt aktede akustikksjefen hadde tilbrakt aftenen før! Scenen fra denne ekstraforestillingen i teatret er for øvrig et av høydepunktene i boka, sjelden er besteborgeren blitt så hudflettet og avskrellet som her.

Vakker kjærlighetsskildring

“Etter meg, leser! Hvem har fortalt deg at det ikke finnes ekte, trofast og evig kjærlighet her i verden? La denne løgneren få sin skitne tunge skåret av! Etter meg, min leser, og kun etter meg, og jeg skal vise deg denne kjærligheten!” Slik innleder Bulgakov skildringen av forholdet mellom Mesteren og Margarita, en intens og vakker skildring av den ekte, trofaste og evige kjærligheten... Dette er samtidig en skildring av Bulgakovs eget forhold til den kvinnen som

etter at nesten alle håp var sloknet, endelig ble hans livsledsagerske og trofaste venn til døden. Gjennom Mesterens beretning om sin kjærlighet til Margarita, forteller Bulgakov om sin egen kjærlighet til hustruen Jelena.

“Mesteren tørket plutselig vekk en uventet tåre med ermet og fortsatte: Kjærligheten sprang fram foran oss, slik som en morder spretter fram av mørket i et lite smug og rammet oss begge. Slik rammer lynet, slik rammer en sprettkniv! Han hevdet forresten siden, at det ikke var slik, vi hadde selvfølgelig elsket hverandre i lang tid allerede, uten å kjenner

hverandre, uten å ha sett hverandre, mens hun hadde levet med en annen... og jeg, sammen med, hva var det nå hun...” - das ewig weibliche zieht uns heran... Sluttordene fra “Faust” kan stå som et symbol på Bulgakovs Margarita. (Det kan da vel neppe være noen tilfeldighet at den evige kjærlighets symbol hos Bulgakov bærer samme navn som hos Goethe?) At forholdet mellom Mesteren og Margarita i store trekk er

Da “Mesteren og Margarita” kom ut i tidsskriftet “Moskva” i november 1966 og januar 1967, skapte den, med et svært mildt uttrykk, sensasjon! Januarnummeret av tidsskriftet, som brakte annen del av romanen, var revet vekk i løpet av minutter der det i det hele tatt kom på disken.

Foto: Ross Angus

hentet fra Bulgakovs eget samliv med sin kone Jelena, er noe bokens norske oversetter, Martin Nag, fikk bekreftet i en samtale han hadde med fru Bulgakova i Moskva.

Det gode mot det onde

I "Mesteren og Margarita" har så Bulgakov plassert en roman i romanen, selvstendig, men på samme tid en naturlig del av et hele. Det er Mesterens roman om Judeas femte prokurator, Pontius Pilatus. Mesteren har avsluttet sitt livsverk. Bulgakov har avsluttet sitt. Begge har de skrevet om den evige kamp mellom det gode og den onde i mennesket. Bulgakov lar Mesteren gå igjen i Iesjua Ga-Notsri, eller Jesus Kristus som vi er vant til å kalle denne egenartede personen. Mesteren og Iesjua står fram som et symbol på Bulgakovs egen kompromissløshet, sannhetssøken og klippefaste overbevisning om at det gode i mennesket vil seire over det onde, eller for å uttrykke det slik Bulgakov lar Iesjua si det i sin samtale med Pontius Pilatus: "...enhver makt et vold over menneskene og det vil komme en tid, når verken keisere eller andre vil ha makt. Mennesket vil stige inn i sannhetens og rettferdighetens rike, hvor ingen makt er nødvendig."

Det onde er framstilt i professor Volands skikkelse, en skikkelse, som i mange av de konkrete foreteelser i romanen, nok må kunne tolkes som en Stalin-skikkelse. Bulgakov har muligens villet gi et bilde av den oppfatning som etter hvert ble gjengs hos den alminnelige sovjetborger når det gjaldt Stalin, nemlig som den store leder, for hvem intet var umulig. La oss prøve å belyse dette med et par eksempler fra romanen. Som når teaterdirektøren Likhodjev får beskjed av Voland om at han er overflødig i sin egen leilighet. Voland får omgående støtte av sine leiesvenner, og det anføres bl.a. at Likhodejev i den siste tiden har drukket for mye, ført et umoralsk liv, smisket for sine sjefers, ganske ufortjent har gjort bruk av tjenestebil

osv., han er i det hele tatt udugelig! (Dette er forøvrig beskyldninger av mer gemyttelig karakter, som ble benyttet når Stalin ville ha noen fjernet.) Likhodejev blir slengt fandenivold ut av Moskva – i løpet av et øyeblikk! I det ene øyeblikk i ledende stilling, i det neste "Fandenivold ut av Moskva". Ingen uvanlig foreteelse i 30-årene.

Eller når Mesteren får tilbake sin gamle leilighet, som beboes av en viss Alosij Mogaritsj. La oss gi ordet til Volands assistent, Korovjev: "Og dette – er ikke det husleieboken til verten Deres?" "Jo-o." "Hvem har skrevet i den? Alosij Mogaritsj?" Korovjev blåste på et av bladene i boka. - "Vips! Han eksisterer ikke mer, og jeg ber Dem notere, han har ikke eksistert noen gang! Og dersom husverten blir forbauset, skal De bare fortelle ham at Alosij er noe han har sett i drømme. Mogaritsj? Hva for en Mogaritsj? Det har aldri eksistert noen Mogaritsj!" Kommentarer overflødige.

Det er klart at Bulgakov ikke bare har hatt Stalin i tankene mens han utformet skikkelsen Voland, dette er bare en del av denne, det onde selv. Men av en eller annen grunn får en sympati for Bulgakovs Voland, for hvem er det først og fremst han rammer? Jo, nettopp karrieremakere, svindlere, intrigemakere og hyklere. Og som Voland sier til Levi Matheus: "Du uttalte dine ord som om du ikke anerkjenner at det finnes skygger, og heller ikke ondskap. Du vil ikke være så vennlig å tenke over følgende spørsmål: Hva ville din godhet ha gjort om det ikke fantes ondskap, og hvordan ville jorden ha sett ut om skyggene hadde forsvunnet?" Den unge dikteren Ivan Besdomnyj ("uten hjem", legg

merke til symbolikken bare i navnet), det er det enkle, naive, ufordervede mennesket, i et bredere aspekt, folket. Ivan (folket) blir, etter et forgjeves forsøk på å fange og uskadeliggjøre professor Voland (Stalin), plassert i et sinnsykehus. Ivan blir sluppet ut igjen etter kort tid, men det han har gått gjennom har ikke gått sporløst hen over ham. Sovjetfolket slapp også ut av "sinnsykehuset" etter 30 års opphold, et opphold som nok ble atskillig lenger enn Bulgakov hadde tenkt seg, og som satte dype, meget dype, spor etter seg i menneskesinnene.

Romanen er vel i grunnen uoversettelig, den bør som alle storverk i verdenslitteraturen, leses på originalspråket. Oversetteren, Martin Nag, har levert en prestasjon en bare kan bøye seg for i respekt og beundring, når en tar det overnevnte i betraktning. Måtte riktig mange lese denne perlen av en bok!

Ivan (folket) blir, etter et forgjeves forsøk på å fange og uskadeliggjøre professor Voland (Stalin), plassert i et sinnsykehus. Ivan blir sluppet ut igjen etter kort tid, men det han har gått gjennom har ikke gått sporløst hen over ham.

Intervju med Gabriel Kuhn:

Den tyske revolusjonen

Gabriel Kuhn heldt foredrag om den tyske revolusjonen for organisasjonen Motmakt på Hausmania i Oslo 4. april i år. Dette er eit epostintervju Sosialistisk Framtid gjorde med han i etterkant av foredraget.

SF - Sei gjerne litt om deg sjølv og kva som er din bakgrunn for å interessere deg for den tyske revolusjonen.

GK - Eg er fødd og oppvaksen i Austerrike og byrja å interessere meg for fridomsbasert sosialisme (frihetlig socialism) då eg var 16 år gammal og gjekk på gymnaset. Seinare las eg filosofi og litteraturvitskap på universitetet. Eg skreiv ei avhandling om relasjonen mellom individualitet og kollektivitet og etter dette reiste eg rundt i ti år og var lenge i mellom anna Afrika og Oseania. Dei siste fire åra har eg budd i Stockholm og jobba som skribent og omsetjar. Interesse for den tyske revolusjonen kom gjennom interessa for fridomsbasert sosialisme. Dei to mest kjende og innverknadsrike tyske anarkistane, Gustav Landauer og Erich Mühsam, var begge aktive under revolusjonen og drivande krefter i den Bayerske rådsrepublikken i 1919. Eg er redaktør og omsetjar for tekstar av Landauer og Mühsam på engelsk (Gustav Landauer, Revolution and Other Writings, og Erich Mühsam, Liberating Society from the State and Other Writings) og blei også spurt om å setje saman ei bok på engelsk om den tyske revolusjonen allment; tanken var å samle tekstar frå dei radikalsosialistiske gruppene, altså Spartacusforbundet, syndikalar og anarkistar. Det kravde sjølv sagt eit nøyte studium av perioden. Boka skal kome ut neste år med tittelen All Power to the Councils! A Documentary History of the German Revolution of 1918-1919.

Den tyske revolusjonen er eit paradeeksempel for eit historisk moment då massane har fått nok og seier at "det held".

SF - Kan du fortelje oss litt om den tyske revolusjonen: Når, kvar og korleis den gikk for seg, og kva slags politiske grupper som var drivkreftene mellom dei revolusjonære og dei reaksjonære. Var det ein spontan eller planlagt oppstand?

GK - Når ein pratar om den tyske revolusjonen så meiner ein perioden frå november 1918 til midten av 1919. I byrjinga av november 1918 revolterte soldatar og arbeidarar i Tyskland då det blei openbart at Tyskland skulle tape den første verdskrigen. Folk kjende seg lurte, skuffa og arge i høve til regimet. Keisaren vart tvinga til å gå av. Revolten var ikkje planlagt; den tyske revolusjonen er eit paradeeksempel for eit historisk moment då massane har fått nok og seier at "det held". Det fans ingen leiarar eller styrande organisasjonar. Alle var like overraska, inklusive dei radikale sosialistane. Kanskje var det ein grunn til kaoset som følgde. Den 9. november 1918 blei det proklamert to "nye Tyskland" på ein og same dag: sosialdemokratane erklærte den "tyske republikken" medan Karl Liebknecht frå Spartacusforbundet erklærte den "sosialistiske tyske republikken". Sosialdemokratane ville

innføre borgarlig parlamentarisme. Liebknecht og andre radikale sosialistar ville innføre eit direktedemokratisk system med råd av soldatar, arbeidarar og bønder som grunnlag. Konflikten leidde til ein innbyrdeskrigsaktig situasjon i fleire månader. Knusinga av den Bayerske rådsrepublikken 1. mai 1919 kan sjåast som sosialdemokratane sin endelige siger. Under konflikten hadde dei brukt mykje militær vald og også rekruttert einingar av reaksjonære soldatar som dei ukjende Freikorps. Desse fakta har skapt mykje illvilje blant radikale sosialistar i Tyskland som sosialdemokratane blir ramma av også i dag. Resultatet av sosialdemokratane

sin siger var den veldig ustabile Weimar-republikken som førte til nazistane si maktovertaking på 1930-talet.

SF - Kva var programmet til dei revolusjonære, og korleis fungerte samarbeidet mellom dei ulike revolusjonære grupperingane? Korfor valde sosialdemokratane å kjempe mot revolusjonen?

GK - Det fans ikkje noko eigentleg program. Alt hende aldeles for snøgt. Parolen til dei radikale sosialistane var "Alle Macht den Räten!", altså "All makt till råda!", men korleis det eksakt skulle skje visste ingen. Derimot hende mykje på det praktiske planet. Det blei snøgt danna råd i fabrikkar, blant yrkesgrupper og i soldateiningar som returnerte frå krigen. Sosialdemokratane forsøkte likevel å integrere rådsystemet i den parlamentariske modellen. Rådsideen var så populær at dei var nøydd å tileigne seg den. Derfor oppmuntra dei folk til å danne råd medan dei samtidig underminerte den politiske makta til råda. Makta skulle bli liggande hos dei politiske partia, framfor alt deira eige. Framferda til sosialdemokratane skapte mykje forvirring og også folk med direktedemokratiske prinsipp trudde at sosialdemokratane var på deira side.

Dei viktigaste gruppene blant dei radikale sosialistane var Spartacusforbundet (som blei Tysklands kommunistiske parti den 1. januar 1919) med Karl Liebknecht og Rosa Luxemburg i spissen, dei såkalla "Revolusjonære Obleute" (omlag "revolusjonære ombodsmenn") som var syndikalistisk orienterte representantar frå arbeidarrørsla og einskilde anarkistar som Landauer og Mühsam. Samarbeidet gjekk sånn passe. Ein var solidarisk når det gjaldt kampen mot både dei reaksjonære og sosialdemokratane men det fans store skilnadar i dei politiske ideane. Landauer tykte eksempelvis at Spartacus-gjengen var alt for autoritær.

Sosialdemokratiet kjempa mot dei radikalsosialistiske kreftene fordi det ville ha

Til venstre Gabriel Kuhn.
Til høgre Rosa Luxemburg.
Foto: Wikipedia

makta sjølv. Det fans sikkert velmeinande sosialdemokratar som verkeleg var overtydde om at den sosialdemokratiske modellen var nødvendig for å etablere demokrati i Tyskland. Dei trudde at dei radikale sosialistane skulle utsette revolusjonen for fare då dei både mangla støtte blant befolkninga og styrke til å avverje dei forventa angrepa frå dei reaksjonære (og dei kom, eksempelvis med Kappkuppet 1920). Trass i dette kan den sosialdemokratiske partileiinga sin harde innsats mot radikalsosialistiske grupper og samarbeidet med reaksjonære krefter innanfor militæret knappast forsvarast.

SF - Den tyske revolusjonen kom like etter første verdskrig, medan den russiske kom under krigen, delvis som ein protest mot krigføringa. Kva var årsakene til at den tyske revolusjonen først braut ut når krigen var over? Dei revolusjonære var vel innbitne motstandarar av krigen?

GK - Det fins mange grunnar for at den russiske historia skilde seg frå den tyske. Situasjonane var ganske enkelt veldig forskjellige. I alle fall var den revolusjonære rørsla i Tyskland under krigen langt frå like sterk som i Russland. Det fans brei støtte for krigen i befolkninga. Det er sant at Spartacusforbundet, syndikalistar og anarkistar agiterte mot krigen allereie før 1918, men dei var ikkje særskilt framgangsrike. Som eg sa tidlegare så trur eg den spontane revolten som kom på slutten av 1918 bygde på frustrasjon og vreide, ikkje på revolusjonært medvit. Det bidrog antakelig også til korleis revolusjonen utvikla seg.

SF - Kva klasser og grupper i samfunnet støtta revolusjonen, og kven var i mot? Korfor lukkast ikkje revolusjonsforsøket?

GK - Mi kjensle er at det var ei brei blanding

av folk som støtta revolusjonen. Det er umogleg å fokusere på ei spesiell gruppe eller klasse. Arbeidarar spelte ei viktig rolle sjølvst, men det fans også intellektuelle, kunstnarar og bønder som var djupt innblanda. Praktisk tala alle sosiale grupper var like splitta. Blant soldatane fans det eksempelvis visse som støtta revolusjonen kompromisslaust medan andre forsvarte dei reaksjonære sine interesser.

Hovudgrunnen til at revolusjonen ikkje leidde til sosialisme var vel at støtta blant befolkninga ikkje var tilstrekkelig sterk. Mange arbeidarar stolte på sosialdemokratane. Det fans ein stor skuffelse blant radikale sosialistar over at massane klaga mykje utan å vera budde til å ta dei riskane som kampen for den verkelege sosialismen kravde. Sosialdemokratane si skruppellause framferd spelte også ei stor rolle sjølvst.

SF - Ideen om rådsrepublikken var grunnleggande for både den tyske og den russiske revolusjonen. Sett i ettertid er det ikkje innlysande at det skulle bli det representative demokratiet og ikkje det revolusjonære direkte demokratiet som skulle bli den rådande styreforma i Vest-Europa. Er det grunn til å tru at tyskarane ville ha utvikla rådsdemokratiet på ein betre måte enn det som etter kvart skjedde i Sovjetunionen?

GK - Det er veldig vanskelig å seie. Ein må legge på minnet at dei fleste tyske revolusjonære såg Russland som eit førebilete i 1918, inklusive anarkistar som Erich Mühsam. Samtidig fans det allereie kritiske røyster mot leiinga til Bolsjevikane, spesielt Rosa Luxemburg. Forventingane til dei tyske revolusjonære skilde seg sikkert frå den russiske realiteten. Det fans antakelig knapt nokon radikal sosialist i Tyskland som knytte sine forhåpningar til

eit utrulig stort byråkratisk apparat og ein enorm maktkonsentrasjon i eit enkelt politisk parti. Men det hadde antakelig funnest mange bolsjevikar som ikkje knytte sine forhåpningar til dette frå byrjinga heller. Skulle alt ha gått ideelt kunne den tyske revolusjonen sikkert ha tatt eit større steg mot direkte demokrati og fridomsbasert sosialisme enn den russiske, men i dag er alt dette berre spekulasjon. Det hadde likevel vore moro om dei tyske revolusjonære i det minste hadde fått sjansen til å setta sitt preg på Tysklands politiske utvikling.

SF - I kva grad fekk rådsdemokratiet praktisk erfaring som styringsorgan under den tyske revolusjonen? Korleis var dei organisert, og fungerte dei effektivt og demokratisk?

GK - På slutten av 1918 og byrjinga av 1919 blei det danna tusentals råd i Tyskland. Det fans altså mykje erfaring. Problemet var likevel at råda hadde veldig ulike føresetnader. Nokre sørgde verkeleg for at arbeidarane tok kontroll over arbeidsplassane sine, medan andre var berre kosmetiske sosialdemokratiske gestar. Det viste seg også i organisasjonsformene: visse råd blei valde av alle arbeidarar i eksempelvis en fabrikk; andre råd blei oppnemnde av nokre individ som hevda å representere folkemassar dei aldri hadde hatt kontakt med. Det fans to "Allmenne riksråds-kongressar" i Berlin, den første i desember 1918, den andre i april 1919. Det er interessant å lese rapportane. Under den første kongressen fans det mykje håp og optimisme medan den andre var prega av tvil og uvisse. Ettersom mange råd berre fans på papiret mista folk raskt trua på at dei verkeleg kunne bidra til ei positiv samfunnsendring. Taktikken til sosialdemokratane hadde fungert veldig bra. Dessverre.

SF - Korleis har konseptet med rådsdemokrati blitt utvikla vidare seinare, andre stader i verda, i teori og praksis?

GK - Ideen om rådsdemokrati døydde aldri og

På slutten av 1918 og byrjinga av 1919 blei det danna tusentals råd i Tyskland.

Revolusjonær arbeider teken til fange i Bayern. Foto: Bundesarchiv.

det fins rådsdemokratiske grupper framleis i dag, også i Tyskland. Ideen har blitt teken opp – medvite eller umedvite – i revolusjonære rørsler frå Jugoslavia via Kina till Argentina. Teoretisk blei ideen utvikla kanskje sterkast av Cornelius Castoriadis og den franske Socialisme ou Barbarie-gruppa på 1960-talet. Men eg trur ikkje at det er teorien som er mest spennande med rådsideen, men derimot dei sentrale verdiane den inneber: sjølvorganisasjon og sjølvstyre.

SF - Trur du ideen om rådsdemokrati også i dag kan være eit konsept som kan sameine kommunistar, anarkistar og andre revolusjonære på venstresida, slik den gjorde under den tyske revolusjonen?

GK - Ja, det trur eg faktisk. I det minste fridomsretta kommunistar og sosiale anarkistar burde kunna sameinast kring den ideen. Så fins det kanskje ulike førestillingar om korleis ein revolusjonær situasjon blir skapt og om kva rolle politiske organisasjonar burde spele i den osv., men det felles målet er likt og det er ei bra byrjing for eit fruktbart samarbeid – og det trengs om vi vil at radikalsosialistiske idear i det heile skal ha nokon innverknad på samfunnsdebatten.

SF - Kva rolle ser du for deg at rådsdemokratiet kan spele i eit framtidig sosialistisk samfunn? Korleis vil dei kunne organiserast, kva myndighetsområde vil dei kunne ha, og vil dei fungere som supplement til, eller erstatning for, det noverande systemet med representativt demokrati? Vil dei bli

organisert i forhold til arbeidsplassar, bustad eller anna?

GK - Ideelt pratar vi sikkert om ei erstatning. Som supplement har jo rådsideen blitt integrert i den borgarlege parlamentarismen, i det minste i land med ein sterk sosialdemokratisk tradisjon. I Austerrike eksempelvis fins veldig mange råd, spesielt på arbeidsplassar. Dei er verdifulle men ikkje på nokon måte revolusjonære.

Snarare har dei blitt eit klassisk eksempel på ein inkluderande reformpolitikk. Ideelt skulle råd også bli danna i alle delar av samfunnet: arbeidsplassar, bustadsområde, skular, yrkesgrupper, idrettslag m.m. Eg tykkjer at det er utruleg viktig å halda fast på ideal. Om vi kan nå dei er eit anna spørsmål, men om vi ikkje eingong prøvar så kan vi lika gjerne droppe revolusjonær politikk då den elles berre blir retorisk.

Eg trur på moglegheita til å realisere eit rådssystem. Det som trengs er at kvart individ ser seg sjølve som ei aktiv kraft i skapinga av dei politiske strukturar som avgjer vårt liv. I dag er apatien kanskje sosialismens sterkaste fiende. Kapitalismen sjølv er i permanent krise. Men det trengs ein personleg innsats for å frambringe den betre verda mange drøyer om. Det gjeld også for venstreaktivistar som ofte prioriterar å klage framfor å vere verksame. I denne samanhengen er det alltid viktig å sjå på historia og la seg inspirere av revolusjonære innsatsar i dåtida – sjølv om dei mislukkast som i Tyskland 1918-19.

Marxistisk Forum

Marxistisk Forum er en parti-politisk uavhengig organisasjon og medlemsskap i andre politiske organisasjoner står enhver fritt.

Forumet bygger på marxistisk teori og har som formål å spre opplysning om marxismen. Det vil også etter evne bidra til marxismens fornyelse og videreutvikling.

Forumet anerkjenner ingen dogmer i marxismen. Det er naturlig at det finnes og oppstår ulike meninger om marxistiske teorier, metoder og handlingsmønstre. Slike divergenser må finne sine naturlige løsninger gjennom diskusjon, forskning og erfaringer.

Vi anser alle mennesker som likeverdige, og går inn for at alle skal gis like muligheter. Derfor går vi imot meningsundertrykkelse, det være seg religiøs og etnisk undertrykkelse, eller undertrykkelse på grunnlag av kjønn. Vi vil virke for at det enkelte menneske skal ha størst mulig innflytelse på sitt eget liv og utvikling allerede i vårt nåværende samfunn. "Det enkelte menneskets frihet er en forutsetning for alles frihet." (Karl Marx).

Marxistisk Forum verdsetter dialog med folk som tenker annerledes, og er positiv til samarbeid med andre om oppgaver av felles interesse.

Marxistisk Forum ble grunnlagt i 1967. Forumet samarbeider i Norge med Bevegelsen for sosialisme og Marxist Forlag.

marxistisk-forum.no

Jeg har mange gode og kloke venner. Noen av dem mener at jeg har gått for tidlig ut med politisk kritikk. Jeg respekterer det. Men jeg er ikke enig. Hvis jeg bebreider meg selv for noe, er det at jeg ikke har gått tidligere ut med det som kommer under.

I min nye bok *Spiller Gud terning likevel?* begrunnes dette mer inngående.

Jeg er kommet til at begrepene venstreside og høyreside er tilslørende og villedende begreper. Det samme gjelder skillet f. eks. ved valg mellom sosialistisk og borgerlig side. Disse begrepene betyr noe forskjellig for forskjellige mennesker. Og en mer inngående begrepsdrøfting må vi komme tilbake til. Bare derfor to små poenger til å tenke over:

Når Arbeiderpartiet selv har strøket sosialismen av sitt program (jeg har grundig studert endringene av partiets programmer, jfr. boken *LQI - Det fjerde rikets språk*), er det ikke da mangel på respekt for partiet å kalle det «sosialistisk»?

Når størstedelen av den s.k. «venstresiden» forsvaret krig og terrorbombing (jfr. SV), har det da noen mening lenger å snakke om «venstresiden»?

Vi har alle et ansvar for det som er skjedd. Ikke bare den siden noen av oss har kalt «høyresiden».

Jeg erklærer herved at jeg ikke lenger tilhører venstresiden, og heller ikke høyresiden.

Disse begrepene tilslører hva som er hovedmotsetningen i dagens Norge:

Den siden som er mot ALL krig og ALL terror og den andre siden. Den første har jeg tilhørt siden jeg var 15 år (og den gang meldte meg inn i AUF), og vil tilhøre den resten av livet. Og den siden oppfordrer jeg alle å slutte seg til. Særlig vil det glede meg om tilhengere av Frp, Høyre, Venstre, og Kr.F, vil slutte seg til dette. Jeg kjenner mange som er medlem i disse partiene eller partiløse som er enig med meg.

Regi Theodor Enerstvedt

OPPROP: FASTHOLD 18 MILLIARDER TIL FLYVÅPENET

Forsvarsminister Grete Faremo varslet i en pressekonferanse 6. juni kjøp av fire treningsfly av det femtegenerasjons amerikanske kampfly F-35.

Produsenten Lockheed Martin og de eksterne kvalitetssikrerne Econ Pöyry og Holte Consulting medvirket til at Forsvardepartementet i 2008 presenterte et beløp på 18 milliarder for 48 fly. De rødgrønne representantene i Forsvarskomiteen gjorde det imidlertid klart i en merknad at 42 milliarder «vil ligge til grunn, og at det opereres med klare øvre kostnadsrammer i kontraktsforhandlingene».

Regjeringen vil nå anskaffe 56 F-35 fly til 61 milliarder kroner, foreløpig begrenset oppad til 72 milliarder. Det tilsvarer to forsvarsbudsjetter og vil representere betydelig høyere levetidskostnader enn de flytypene regjeringen vil erstatte. Med det nåværende budsjettregimet vil det føre til store konsekvenser for hæren og marinen. Det svenske jager-, attack- og spaningsflyet, JAS Gripen ble for 48 fly i 2008 beregnet til å koste 24 milliarder med prisgaranti fra den svenske stat.

Regjeringen benyttet - i Afghanistan (6 fly) og i Libya (6 fly) – til å bombe. 12 fly i utenlandske bombeoppdrag er ikke verdig en fredsnasjon. Vi krever ut i fra Proposisjon 110 (2010-2011) og på denne bakgrunn at Stortinget fatter følgende vedtak:

1. Anskaff 36 jager-, attack- og spaningsfly for å sikre norsk suverenitet av land og norsk jurisdiksjon i våre store havområder.
2. 18 milliarder kroner settes som øvre ramme for anskaffelse til flyvåpenet i tråd med den rød/grønne regjeringens anbefaling i 2008.

Anskaffelse av nytt flyvåpen skal ikke ha merknader fra Riksrevisjon eller havne hos Økokrim.

Jeg/organisasjonen støtter oppropet.

Kampanjen *18 flymilliarder er nok* pågår fram til 2014, da regjeringen planlegger å bestille fly til et nytt flyvåpen, se www.norfm.org.

Fortell dine venner, kollegaer og familie om denne kampanjen og slutt deg eller din organisasjon til oppropet ved å sende oss en tilbakemelding om tilslutning til knvipa@live.com

Knut Vidar Paulsen

BEVEGELSEN FOR *sosialisme*

Bli med i Bevegelsen for Sosialisme, som forener medlemmer av alle venstresidens partier, og folk som ikke er med i noen av disse.

Vi arbeider for å bygge broer på tvers av kunstige politiske skillelinjer og for å sette demokratisk sosialisme på dagsordenen. Et av våre mål er å videreutvikle sosialistisk teori og praksis.

www.bevegelsen.no

Bevegelsen for Sosialisme
Pb. 131
5804 Bergen

kontakt@bevegelsen.no

Støtt vårt arbeid
Kontonummer: 0539 15 07653

SOSIALISTISK FRAMTID

Om magasinet

Sosialistisk framtid er et partipolitisk uavhengig magasin som arbeider for fred, vern av naturen, demokratiske rettigheter og sosial rettferdighet. Vi ønsker å bidra til sosialistisk nytenkning.

Veiledende retningslinjer for bidragsytere

Debattinnlegg inntil 3.000 tegn, lengre innlegg vil kunne bli forkortet. Kronikk, maksimalt 6.000 tegn, inkl. mellomrom. Artikler, maksimalt 14.000 tegn inkl. mellomrom. Teoretiske artikler, maksimalt 24.000 tegn inkl. mellomrom. I spesielle tilfeller vil lengre artikler kunne publiseres.

Artikkelbidrag kan sendes til sosialistiskframtid@bevegelsen.no

Returadresse:
Sosialistisk framtid,
boks 131, 5804 Bergen

HERBERGET

AV BERTHOLD BRECHT

Jeg hører at i New York
på hjørnet mellom 26. gate og Broadway
står det om vinteren hver kveld en mann
og skaffer de husløse som samler seg der
penger han samler inn, så de får plass på herberget.

Dette forandrer ikke verden.
Dette forandrer ikke forholdene mellom menneskene.
Dette forkorter ikke utbyttingens tidsalder.
Men noen menn får plass på herberget.
Vinden blir holdt borte fra dem en hel natt.
Snøen som skulle falt på dem, faller på gaten.

Menneske, legg ikke vekk boken hvor du leser dette!
Noen mennesker har nå plass på herberget.
Vinden blir holdt borte fra dem en hel natt.
Snøen som skulle falt på dem, faller på gaten.

Gjendiktet av Georg Johannesen